

Tržište proizvodnje odjeće u Republici Hrvatskoj

Radić, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:834053>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni prijediplomski studij

MARTINA RADIĆ

Tržište proizvodnje odjeće u Republici Hrvatskoj
Clothing production market in the Republic of Croatia

Završni rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni prijediplomski studij
Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu
Studijski smjer: Menadžment u turizmu

Tržište proizvodnje odjeće u Republici Hrvatskoj
Clothing production market in the Republic of Croatia

Završni rad

Kolegij: **Mikroekonomija**

Student:

Martina RADIĆ

Mentor: dr. sc. **Daniel DRAGIČEVIĆ**

Matični broj:

24357/18

Opatija, rujan 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Martina Radić
(ime i prezime studenta)

24357PO18
(matični broj studenta)

Tržište proizvodnje odjeće u Republici Hrvatskoj
(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima Creative Commons licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 2023.

Radić M.

Potpis studenta

SAŽETAK

Hrvatska tekstilna industrija tek treba proći potrebno restrukturiranje i modernizaciju kako bi se pripremila za globalnu konkurenciju. Unatoč tome što se prije Domovinskog rata smatrala jednom od najvažnijih industrijskih grana Hrvatske, značaj tekstilne industrije u ukupnom proizvodnom sektoru, a potom i u gospodarstvu Hrvatske, sve je manji. Taj pad je evidentan bilo da se mjeri brojem tvrtki, zaposlenih radnika, ostvarenim prihodima ili dodanom vrijednošću. Problem je dodatno pogoršan slabom međunarodnom konkurentnošću industrije, što se odražava u njezinoj stalno negativnoj trgovinskoj bilanci od početka ovog stoljeća. Značajan dio hrvatske tekstilne proizvodnje orijentiran je na podugovaranje, pri čemu su troškovi rada, ekonomija razmjera, kvaliteta i poštivanje rokova isporuke ključni kriteriji ocjenjivanja. Međutim, hrvatska tekstilna proizvodnja ne može konkurirati onoj iz jugoistočne Europe, posebice azijskih zemalja, kada je u pitanju cijena rada.

Ključne riječi: proizvodno tržište; odjeća; konkurentnost; tekstilna industrija

Sadržaj

UVOD	2
1. NAPREDAK SEKTORA TEKSTILA U HRVATSKOJ	2
1.1. 1. Rana tekstilna proizvodnja	4
1.2. Stanje hrvatskog sektora tekstila i odjeće – početak 20. stoljeća	6
1.3. Osnovni podaci o hrvatskoj tekstilnoj industriji.....	7
1.4. Strojno šivanje, pojava mode i industrijske proizvodnje odjeće	8
2. TRŽIŠTE PROIZVODNJE ODJEĆE U REPUBLICI HRVATSKOJ	11
2.1. Pojam tekstilne industrije	11
2.1.1. Hrvatska tekstilna industrija.....	14
2.2. Marketinški miks u industriji tekstila.....	15
2.3. Razvoj tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj	16
2.4. Trgovina na malo u Republici Hrvatskoj	19
2.5. Tekstil biro.....	21
3. UNAPREĐENJE I KONKURENTNOST TEKSTILNE INDUSTRIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	23
3.1. Ekonomska kretanja	24
3.2. Izazovi u globalnom kontekstu tržišta proizvodnje odjeće	28
3.3. Ekonomski položaj tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj	29
3.4. Izvoz i uvoz tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj	30
3.5. Status industrije	32
3.6. Trendovi.....	34
ZAKLJUČAK	35
5. Bibliografija	36
6. Popis slika	37
7. Popis grafikona.....	38
8. Popis tablica	39

UVOD

U današnjem okruženju proizvodnje odjeće i obuće, ne postoji unificiran sustav za označavanje tih proizvoda. Pravila za označavanje odjeće i obuće obično propisuje svaka zemlja temeljem nacionalnih antropometrijskih mjerenja koja se provode svakih deset do petnaest godina. U modnoj industriji, kontinuirano razvijanje i nadopunjavanje nacionalnih standarda za veličine odjeće i obuće igra iznimno važnu ulogu kako bi se zadovoljile potrebe raznolikog spektra potrošača. I proizvođačima i potrošačima u interesu je da se svi odjevni predmeti proizvode u skladu s određenim normama i standardiziranim veličinama.

Od vremena industrijske revolucije i pojave prve masovno proizvedene konfekcijske odjeće, modna industrija se suočila s izazovima pružanja odjeće koja odgovara ograničenjima ekonomske i praktične razmjere za različite pojedince širom svijeta. Razlike u tjelesnim dimenzijama među populacijama diljem Europe potaknule su istraživače, dizajnere i proizvođače da prilagode i optimiziraju raspon dostupnih veličina odjeće, uzimajući u obzir različite tjelesne proporcije, tipove tijela i preferirane stilove kako za muškarce, tako i za žene, a također i za djecu.

Predmet istraživanja jest prikazati razvoj i napredak tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj od početka njenog nastajanja pa do danas. Istraživačke metode korištene u izradi ovog rada obuhvaćale su pregled dostupne stručne literature, uključujući knjige, članke i relevantne web stranice. Podaci su prikupljeni metodom desk istraživanja, a podaci su obrađeni deskriptivnom statističkom analizom te metodama analize, sinteze i kompilacije.

Cilj ovog istraživanja je analizirati konkurentnost i inovativnost unutar tržišta proizvodnje odjeće. Svrha ovog istraživanja je pokazati važnost uvođenja inovacija u poduzeća i njihov utjecaj na konkurentnost na tržištu proizvodnje odjeće u Republici Hrvatskoj.

Rad se sastoji od tri poglavlja, uvoda i zaključka. U Uvodu definirani su predmet, svrha i ciljevi istraživanja, navedene znanstvene metode korištene u radu te opisana kompozicija. Napredak sektora tekstila u Hrvatskoj naslov je prvoga poglavlja. Obuhvaća teme rane tekstilne proizvodnje, stanja hrvatskog sektora tekstila i odjeće početkom 20. stoljeća, sadrži osnovne podatke o hrvatskoj tekstilnoj industriji te objašnjava početak strojnog šivanja, pojave mode te same industrijske proizvodnje odjeće. Drugo poglavlje naslova Tržište proizvodnje odjeće u Republici Hrvatskoj ističe pojam tekstilne industrije, govori o hrvatskoj tekstilnoj industriji te njenom razvoju kroz

godine, o marketinškom miksu u industriji tekstila, trgovini na malo te objašnjava pojam „tekstil biro“. Treće poglavlje naslova Unapređenje i konkurentnost tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj obuhvaća ekonomska kretanja i ekonomski položaj tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj i izazove u globalnom kontekstu tržišta proizvodnje odjeće, objašnjava pojam uvoza i izvoza te statusa tekstilne industrije, te prikazuje trendove. U Zaključku sumirane su sve ključne točke na ovu temu na temelju kojih je prikazano zaključno razmišljanje o samom radu.

1. NAPREDAK SEKTORA TEKSTILA U HRVATSKOJ

Tekstil se u Hrvatskoj u obliku kućanske proizvodnje zadržao sve do kraja 18. stoljeća kad u upotrebu ulazi automatski stan. Tekstilna industrija u Hrvatskoj je napredovala s ograničenim tempom zbog nedostatka tehničke infrastrukture i prisutnosti stanovništva koje je uglavnom bilo usmjereno prema poljoprivredi, često neupućeno u ovu granu industrije. Tekstilni proizvodi su većinom uvozili iz Češke i Austrije, dok su u Zagrebu konfekciju najviše prodavali židovski trgovci (budući da su im robu slali bečki židovski trgovci). „Zagrebačka tvornica koža osnovana je 1869. godine kao industrijska grana koja svoju proizvodnju veže na preradi sirovina iz poljoprivrede“¹. Tvornica je proizvode izvozila u Austro – Ugarsku te 1876. godine zapošljava između 160 i 180 radnika, koji rade po dvanaest sati dnevno za plaću od 2 do 2 fornite i 50 novčića na dan – u to vrijeme najveća i najbolja plaća u široj okolini Zagreba (početkom 1878. godine radnici kreću u kraći štrajk jer im je plaća smanjena za 10 posto). Nakon Prvog svjetskog rata Kraljevina Jugoslavija, kao i ostale agrarne zemlje, teži stvoriti vlastitu industriju i odvojiti se od ovisnosti o uvozu. Na početku prve etape, tj. u vremenu od završetka Prvog svjetskog rata do 1925. godine, na cijelom području zemlje se može pratiti relativno uspješan razvoj privrede do kojeg je došlo zbog toga što na europsko tržište više nisu stizali proizvodi iz Rusije, pa su poljoprivredne zemlje – Jugoslavija uz Poljsku, Bugarsku i Mađarsku – i pored niskog stupnja poljoprivredne proizvodnje mogle ovdje dobro plasirati svoje proizvode. Uz domaća ulaganja u razvoj privrede ulaže se i strani kapital, koji u Jugoslaviji usprkos starim strojevima i zastarjeloj tehnologiji ima profit, zahvaljujući obilju jeftine radne snage. Duga Resa, jedna od najstarijih i najvećih tekstilnih tvornica u Hrvatskoj, osnovana je 1884. i počinje raditi 1920., a već 1929. godine zapošljava 3000 radnika i proizvodi 20 milijuna m² tkanine. Tekstilna se industrija u Hrvatskoj većinom smješta u Zagorju, uglavnom

¹ Dragičević, Ekonomski leksikon

zbog jeftine i mnogobrojne radne snage te razvijenog tekstilnog kućnog obrta, zatim oko Zagreba i Karlovca, zbog blizine tržišta i dobre povezanosti, te oko Osijeka, Đakova i Vukovara, zbog sirovina – lana i konoplje. Kao sirovine koristile su se i kudelja, pamuk, juta i svila. Jugoslavija se u to vrijeme nalazila na trećem mjestu u svijetu po proizvodnji kudelje (Hrvatska je po proizvodnji bila na drugom mjestu iza Vojvodine). „Od 1925. godine uvoz robe je smanjen za 73 posto, a domaća tekstilna industrija počinje pokrivati većinsku potrebu gotove pamučne (90 posto) i vunene robe (80 posto). Glavni razlog naglog razvoja tekstilne industrije u Hrvatskoj uvođenje je zaštitne carine 1925. godine, čime se poticala domaća proizvodnja“². U tom procvatu tekstilne industrije niču tvornice diljem Jugoslavije, pogotovo za preradu pamuka (1918. ih je bilo deset, a 1934. godine sedamdeset i pet). Značaj hrvatskih radnika tekstilne industrije i važnost obrta u Hrvatskoj može se uvidjeti kroz broj tarifno-štrajkaških akcija, budući da su prednjačili u odnosu na ostatak Jugoslavije.

U Hrvatskoj je 1935. godine tekstilna industrija većim dijelom bila koncentrirana u sedam velikih tvornica, gdje radi 74 posto radnika od ukupno 9.861 zaposlenih u trideset i četiri tvornice. Važno je napomenuti da većina tvornica prerađuje domaću sirovinu, kao što su lan i konoplja, te da su se samo četiri tvornice bavile konfekcijom. Do 1935. godine, tekstilna industrija je dominirala po zapošljavanju, prednjačeći u broju radnika u svojoj grani. U cijeloj Jugoslaviji najviše zaposlenih je bilo na području Zagreba. Prema vrijednostima godišnje proizvodnje, tekstilna industrija je bila jedna od najnaprednijih proizvodnih grana u bivšoj Jugoslaviji. Njeni ključni proizvodi obuhvaćali su pamučne i vunene tkanine, kao i pamučno i vuneno predivo, kudelja u vlaknima, tkanine od umjetne svile, čarape, jutene tkanine i predivo, kudeljne tkanine, te šeširi i tuljci. Zapošljavala se muška i ženska radna snaga, no ubrzo su među zaposlenicima brojčano prevladavale žene. Produktivnost u industriji raste, zajedno s povećanjem broja žena koje su zaposlene, dok se plaće konstantno smanjuju. Osim želje za osamostaljenjem proizvodnje, jedan od važnih čimbenika tako naglog razvoja tekstilne industrije bilo je već spomenuto izdvajanje carinske tarife. Unatoč tome što je tekstilna industrija bila najproduktivnija grana industrije, plaće su bile ispod zakonskog minimuma. Konkretno, plaće žena su bile ispod minimalne razine, dok su plaće muškaraca bile samo dva dinara iznad zakonski propisanog minimuma. Budući da od početka ta grana industrije ne omogućuje radnicima da budu dobri potrošači, nameće se pitanje – ukoliko radnici ne mogu sudjelovati u potrošnji i kupovati proizvode koje proizvode, u svojoj i drugim

² Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj

granama, kako se industrija može održati? U tim danima bujanja industrije uvelike su se isticali i kritizirali ti problemi, kao na primjer u anketi koja je održana u Centralnom sekretarijatu radničke komore, 24. siječnja 1936. godine u Beogradu. Između dva svjetska rata tekstilna je industrija u Kraljevini Jugoslaviji i Hrvatskoj bila vodeća proizvodna grana po ukupnoj zaradi i broju zaposlenih, a Savez tekstilnih radnika (STR) prikuplja i obavlja podatke o položaju radnika u Radničkim novinama. Tekstil je od početka razvoja industrije ponajviše vezan uz sjever Hrvatske.

Najpoznatija tvornica na sjeveru je Varteks, prije poznata pod imenom TIVAR. Povijest Varteksa seže u 1900. godinu kada je „komanditno društvo Zurlin i Schvarz iz Litije (Slovenija) ponudilo Varaždinu gradnju velike tekstilne tvornice pamučnih i lanenih tkanina“³. Godinu kasnije, 1918. osnovana je Tekstilna industrija Varaždin – TIVAR. Većinski vlasnik i osnivač dioničkog društva bio je Austrijanac Stjasny. Tvornica 1922. počinje s obradom vune, a 1926. s konfekcijom (prva konfekcija i prva lančana proizvodnja tekstila na industrijski način u Jugoslaviji). Zapošljavali su radnu snagu iz okolnih sela. Iako se tvornica razvijala uspješno, unutarjni odnosi unutar poduzeća bili su napeti, što je kulminiralo velikim štrajkom 1936. godine, koji je postao najveći zabilježeni štrajk u toj regiji. Razlog za štrajk danas može izgledati nevjerojatan – jednu radnicu su premjestili u odjel gdje je primila manju plaću za isti posao u usporedbi s muškim kolegama. Ova razlika u plaći postala je okidač za štrajk zbog većeg nezadovoljstva koje je postojalo unutar tvornice. Štrajkaši su odlučno čuvali tvornicu i nisu dopuštali pristup strancima. Vlasnik tvornice, Stjasny, nastojao je svim sredstvima okončati štrajk. Pokušao je natjerati štrajkolomce da uđu u tvornicu tako da ih smjesti u stočne vagone, no strojovođe, supružnici radnica TIVAR-a, prenijeli su ovu informaciju radnicama. One su reagirale tako da su legle na prugu i spriječile ulazak vlaka s štrajkolomcima u tvornicu. Štrajk je trajao nešto više od 40 dana, ali završio je uspješno sklapanjem kolektivnog ugovora. Gradonačelnik Varaždina, gospodin Milković, igrao je ključnu ulogu u pomirenju zaraćenih strana i na kraju su dogovoreni poboljšani uvjeti rada, povećane satnice i akordi. Nakon što je štrajk završio, u Varaždinu je održan povorka u kojoj je sudjelovalo više od 2000 štrajkaša. i 200 biciklista⁴.

1.1. 1. Rana tekstilna proizvodnja

³ Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj

⁴ Ivana Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj, Tranzicija hrvatske tekstilne industrije, str. 35-42

Pojava tekstilne industrije u Hrvatskoj može se pratiti unatrag do kraja 14. i početka 15. stoljeća, s prvim pojavama u gradu Dubrovniku. Značajna komunalna radionica za pranje i bojanje tkanina, koju je 1419. godine unajmio Petar Pantela od Dubrovačke Republike, može se smatrati jednom od najranijih tekstilnih manufaktura na našim prostorima. Postojali su i brojni drugi proizvođači tkanina, a ova se proizvodnja brzo širila, potaknuta državnim potporom poput carinskih izuzeća za uvoz sirovina, novčanih poticaja i propisa, zajedno s oznakama kvalitete za vunu i tkanine. Proizvodnja tkanina u Dubrovniku održala se dva stoljeća. No, zbog oslanjanja na uvozne sirovine i propadanja dubrovačke trgovine, postupno se počinje smanjivati te nestajati do 17. stoljeća.

U ostalim dijelovima Hrvatske nije bilo tekstilne proizvodnje od veće važnosti sve do kraja 18. stoljeća, kada su rast industrija počeli poticati „car Karlo VI. i carica Marija Terezija nizom poticaja za osnivanje novih poduzeća⁵“. Sredinom 17. stoljeća u Zagrebu je otvorena manufaktura tkanina, koja je prvenstveno izrađivala tkanine srednje vrsnoće za vojsku u Vojnoj krajini. Dokapitalizacijom se proizvodnja širi, a tekstilna tvornica počinje proizvoditi finiju robu za civilno stanovništvo i baviti se bojadističkim poslovima.

Najvažnije tekstilne manufakture u Hrvatskoj bile su one koje su se bavile proizvodnjom sirove svile, zahvaljujući poticaju carice Marije Terezije, koja je pozvala langobardskog proizvođača svile da uvede proizvodnju svile u ostatak Carstva. To je dovelo do uzgoja dudova svilca, pa je 1767. godine osnovana manufaktura za previjanje svile u Požegi, zatim u Osijeku, Varaždinu, Zagrebu i ostalim dijelovima. Oko prve polovice 18. stoljeća, kada je svilarstvo bilo na vrhuncu, oko trinaest tisuća kućanstava bavilo uzgojem dudova svilca. Etape proizvodnje su bile: prva u seoskim kućanstvima gdje su se uzgajale dudove dudove dudove i dobivale svilene čahure, druga u filaturama gdje su se ličinke svilene bube gušile u primitivnim posudama, a svila odmotavala iz čahura, i treća u pređenju. mlinovi u kojima se sirova svila ispredala u konac i pređu. U jeku proizvodnje svile u pogonu je bilo 46 filatura.

„Specifičnost manufaktura u Hrvatskoj, koje su se razvijale i djelovale tijekom 18. i 19. stoljeća⁶“, ležala je u njihovoj glavnoj usmjerenosti na proizvodnju poluproizvoda i sirovina, koje su zatim slane na daljnju preradu u naprednije regije Austrije. Suprotno tome, dubrovačke

⁵ Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj

⁶ Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj

manufakture „tijekom 15. i 16. stoljeća⁷“ su uvozile sirovine i poluproizvode poput vune, vunene pređe, boja, ulja i sapuna, a izvezile gotove proizvode visoke vrijednosti⁸.

1.2. Stanje hrvatskog sektora tekstila i odjeće – početak 20. stoljeća

Nakon naglog razvoja, hrvatska tekstilna industrija četrdesetih godina stagnira zbog ekonomske krize, iako je i dalje jedna od vodećih proizvodnih grana. Razlozi stagnacije vezani su uz Drugi svjetski rat, restrikciju uvoza pamučnih prediva iz Austrije i općenito lošeg snabdijevanja sirovina za vrijeme rata. Banovina Hrvatska 1940. godine bilježi poslovanje 121 tvornice sa 21.051 zaposlenih. Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do „najmasovnijeg izlaska žena na tržište plaćenog rada“ (u Hrvatskoj su također žene bile sustavno poticane na masovno zaposlenje). Nastavak razvoja tekstilne industrije odvio se na leđima žena radnica te je ostao neodvojiv od politike i ženskog pitanja, bilo da je riječ o industrijalizaciji ili kasnije o „deindustrijalizaciji“. Žene su, kao i svi radnici, na prvoj liniji, prve pogođene u trenutku problema i promjena. S ulaskom u novo stoljeće i Hrvatska se našla pred velikim promjenama. Moderno doba za hrvatsku tekstilnu industriju počelo oružanim sukobom 1991. godine. Industrija je pretrpjela znatne štete tijekom rata, kako na okupiranim područjima tako i u slobodnim područjima Hrvatske. Čak i usred sukoba, tekstilci su se organizirali i krenuli u obnovu i konsolidaciju hrvatske tekstilne industrije. Brzo je postao vodeći izvoznik u Hrvatskoj, prvenstveno izvozeći takozvanu uslužnu preradu, koja bi u normalnim okolnostima vjerojatno bila marginalno isplativa. No, u ratnim uvjetima djelovanje ovih industrija imalo je izniman značaj. Može se argumentirati da su ovi sektori imali ključnu ulogu u usklađivanju hrvatske platne bilance. Značajno je da je većina izvezene robe pronašla put do konvertibilnih tržišta, a u tom je razdoblju izvozno-uvozna bilanca bila pozitivna, u vrijeme kada je cjelokupna industrija i rudarski sektor imala negativnu trgovinsku bilancu s inozemstvom. U 1993. tekstilna i odjevna industrija sudjelovale su s 19,4% u ukupnom izvozu sektora industrije i rudarstva, pri čemu se posebno ističe udio od 21,7% u izvozu u konvertibilne regije.

Hrvatska tekstilna i odjevna industrija susrela se s brojnim izazovima. „Ovi izazovi vidljivi su u stalnom padu industrijske proizvodnje od 1991. do 1996. u usporedbi s 1990. godinom, koja

⁷ Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj

⁸ Anić, I. D., Lovrinčević, Ž., Rajh, E., & Teoderović, I. (2008). Ekonomski aspekti razvitka industrije tekstila i odjeće u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Ekonomski institut Zagreb

obuhvaća i proizvodnju pređe i tkanina i proizvodnju gotovih odjevnih predmeta“⁹. Ministarstvo gospodarstva je 2004. godine osiguralo sredstva za potporu za ulaganje u tekstil kao pripremu za borbu sa Kinom. Potpore su bile izravne i targetirane isključivo na sektor NKD klasifikaciji, na tekstilnu i odjevnu industriju. Prve potpore su bile 20 milijuna kuna, a dijelile su se po principu „svima nešto“ te su prvi poticaji uglavnom bili politički darovi. Izravne potpore trajale su tri godine, zatim je Ministarstvo gospodarstva imalo različite pristupe i promjene, sve do 2009. godine, kada su osigurane posljednje potpore za tekstil. Glavni je problem bio što potpore nisu bile postavljene kao u EU fondovima, da projekt mora biti održiv i bez potpore te da se poticaj dobije nakon investicije proizvođača. Potpora pomaže samo ako se ulaže, jer je cilj potpora da proizvođač bude konkurentniji na tržištu. Nakon što je 2005. Kina preuzela europsko tržište i proizvodnja se u potpunosti preselila na Istok, novi šok došao je 2007. Svjetskom financijskom krizom koja je ugrozila gotovo sve tekstilne proizvođače. Ekonomski institut je 2007. do 2014., potvrđenu od Vlade Republike Hrvatske, gdje su bili definirani pravci razvoja industrije, koliko mora uložiti u sektor, a koliko pomoći država. Država nije ispoštovala strategiju te je digla ruke od tekstila, što je poslužilo kao katalizator krajnjeg čišćenja tržišta. Svi koji su preživjeli do danas, učinili su to sami i ne trebaju strepiti za budućnost. Poticaji su stali 2010. godine, a danas postoje potpore za prerađivačke industrije usklađene s EU propisima¹⁰.

1.3. Osnovni podaci o hrvatskoj tekstilnoj industriji

Proizvodnja tekstila i odjeće tradicionalno je otvorena za globalnu suradnju, utemeljena na načelima proizvodnje velikih količina, kvalitete ili konkurentnosti u cijenama i troškovima. Tehnološka snaga i stručnost zaposlenih u sektoru tekstila i odjeće omogućili su Hrvatskoj prednost na europskom tržištu, zahvaljujući prilagodljivosti industrije modnim trendovima koji se brzo mijenjaju. „Zbog toga je hrvatska tekstilna industrija već dugi niz godina prepoznata kao pouzdan partner europskih i globalnih kupaca. Sve do 2007. godine, osnovna proizvodnja tekstila u Hrvatskoj obuhvaćala je:

- priprema i pređenje tekstilnih vlakana,

⁹ Herjavec, Analiza stanja naše tekstilne i odjevne industrije

¹⁰ Ivana Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj, Tranzicija hrvatske tekstilne industrije, str. 72

- proizvodnja tkanina,
- završna obrada tekstila,
- proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda (osim odjeće) i ostalih tekstilnih proizvoda,
- proizvodnja pletenih i heklanih tkanina, te pletenih i heklanih proizvoda.

Proizvodnja odjeće (DB18) sastojala se od:

- proizvodnju kožne odjeće, ostale odjeće i dodataka odjeći,
- prerada i bojenje krzna i krznenih proizvoda¹¹

1.4. Strojno šivanje, pojava mode i industrijske proizvodnje odjeće

Porijeklo industrije odjeće može se pratiti u ranim danima industrijske revolucije s uvođenjem šivaćeg stroja. Prije toga, 1790. T. Saint patentirao je prvi šivaći stroj za šivanje kože jednim koncem i lančanim ubodom. Godine 1830. B. Thimonnier patentirao je praktični šivaći uređaj sa zakrivljenom iglom, dok je francuska vlada osnovala prvu tvornicu s 80 takvih uređaja za izradu vojne odjeće. Sličan šivaći stroj današnjem modelu patentirao je E. Howe 1846. godine. Taj stroj je sadržavao iglu s ušicom za provlačenje gornjeg konca, okomitu iglenu šipku i ručicu s donjim koncem za stvaranje čvrstog šava. Godine 1851. I. M. Singer patentirao je nožni stroj sa stopicom za šivanje materijala, dok je A. B. Wilson razvio mehanizam za upravljanje materijalom. Značajan korak naprijed bio je ugradnja elektromotora u šivaće strojeve od strane P. Diehla 1887. godine. Tehnički napredak je dovelo do unaprjeđenja komponenata strojeva, što je povećalo brzinu šivanja s prvobitnih stotinu šavova u minuti na nekoliko tisuća, uz razvoj novih vrsta šivaćih strojeva. Razvoj elektrotehnike i elektronike potaknuo je razvoj šivaćih jedinica, numerički upravljanih šivaćih strojeva, robota i pametnih šivaćih strojeva. U isto vrijeme, razvijali su se strojevi i oprema za procese krojenja i dorade odjeće, međufazni transportni sustavi, računalno podržane metode, organizacijske strukture i radne metode u tehničkoj pripremi tvornica odjevne industrije. Strojno šivanje ostaje prevladavajuća tehnika za spajanje dijelova odjeće od tekstila i drugih ravnih materijala pomoću igle i konca. Igla probija materijal, provlači konac kroz njega, stvarajući petlje od isprepletenih ili uvijenih niti. Šivanje uključuje niz konzistentnih prolaza konca kroz materijal,

¹¹ Herjavec, Analiza stanja naše tekstilne i odjevne industrije

a ovisno o broju igala, niti i načinu ispreplitanja, nastaju različiti šavovi. U hrvatskoj odjevnoj industriji, prihvaćena je standardizacija šivaćih uboda prema ISO 4915 i šavova prema ISO 4916. Odabir određenog šava (jednostruki lančani šav, dvostruki lančani bod, dvostruki lančani bod, prekrivajući lančani bod) određuje potrebnu čvrstoću šava, elastičnost i prikladnost za šivani materijal. U svijetu i u Hrvatskoj, nakon pojave šivaćih strojeva, odjeća se proizvodi kombinacijom zanatskih i industrijskih metoda.

Zanatska proizvodnja je dugotrajan proces u kojem jedan radnik obavlja većinu tehnoloških operacija. Proizvod je jedinstven i visoko prilagođen individualnim mjerama kupca, ali može biti niže kvalitete jer obrtnici ne mogu ulagati u moderne strojeve koji omogućuju proizvodnju visoke kvalitete. Industrijska proizvodnja razvila se iz zanatskih metoda, koju je karakterizirala veća radna snaga, od kojih je svaka bila specijalizirana za određene tehnološke operacije. Obrtnička obuka traje dulje jer obrtnici moraju savladati brojne tehnološke operacije, dok se industrijski radnici obučavaju kraće jer brzo i kvalitetno obavljaju dvije do tri specijalizirane tehnološke operacije. Industrijski proizvedena odjeća stoga je isplativija i kvalitetnija. Izrađuje se na temelju skupina utvrđenih veličina odjeće, karakterističnih za tjelesne mjere različitih populacija u raznim zemljama. Posljednjih godina u Hrvatskoj pojedine tvornice odjeće proizvode unikatne odjevne komade prilagođene individualnim tjelesnim mjerama, brzo prilagođavajući krojeve kroz kompjuterizirane procese, osiguravajući potrebnu krojnost i kvalitetu koja nadilazi ručnu proizvodnju. Odjeća takve vrste obično ima višu cijenu u usporedbi s masovno proizvedenom odjećom prema standardiziranim veličinama, međutim, niža je u usporedbi s ručno izrađenom odjećom. Salamon Berger, trgovac tekstilom s trgovinom na Jelačićevom trgu u Zagrebu, zaslužan je za osnivanje prve tvornice odjeće u Hrvatskoj početkom 20. stoljeća. Organizirao je i proizvodnju odjeće u kućnim radionicama. Tijekom Bergerova vrhunca poslovnog razdoblja, zapošljavao je 1600 žena koje su stvarale luksuznu odjeću i druge tekstilne proizvode za gradsku populaciju. Smatra se pionirskim u modnoj industriji Hrvatske. Ovi proizvodi nastali su korištenjem tradicionalnih tehnika tkanja i bili su ukrašeni narodnim motivima prilagođenim gradskom stilu putem odabira boja, kompozicije i rasporeda motiva¹².

¹² Anić, I. D., Lovrinčević, Ž., Rajh, E., & Teodorović, I. (2008.). Ekonomski aspekti razvitka industrije tekstila i odjeće u RH.

Slika 1. Trgovac tekstilom i odjećom Salamon Berger

Izvor: Salamon Berger, Portal hrvatske tehničke baštine

Slika 2. Tkani uzorci i modna slika, Industrija Berger, Zagreb, oko 1900. Godine

Izvor: Brenko A.: Zbirka predmeta Tekstilne industrije Berger

2. TRŽIŠTE PROIZVODNJE ODJEĆE U REPUBLICI HRVATSKOJ

U posljednjih deset godina tekstilna industrija se radikalno promijenila; tržišta tehničkih tekstilija danas u Europi zauzimaju jednu trećinu proizvodnje, Sve više dolazi do naglašene važnosti inovacija i prilagodljivosti u procesima, potrebne konkurentske prednosti, usmjerenosti na specijalizaciju, razvoju novih tržišta i proizvoda za nišu s većom tržišnom vrijednošću. Također, održivost postaje sve bitnija, a za hrvatsku tekstilnu industriju posebno se ističe nužnost ulaganja u marketing, brendiranje, jačanje konkurentske pozicije i tehnološke inovacije, uz fokusiranje na jasno određenu ciljanu potrošačku skupinu. Od 2010. godine, broj zaposlenih u hrvatskoj tekstilnoj industriji smanjio se s 26,000 na 17,000 radnika, a u posljednjem desetljeću bilježi se pad i broja investicija te zaposlenih, što je rezultiralo smanjenjem broja radnih mjesta za 57%. Ulaganja su također značajno opala, s „122,6 milijuna kuna u 2005. na 67,2 milijuna kuna u 2015. godini“¹³. S druge strane, u 2008. bilo je ukupno 678 proizvođača, a 2014. godine 754 proizvođača odjeće i tekstila. Broj poduzetnika u djelatnosti proizvodnje tekstila mijenjao se od 262 u 2005. godini na 239 u 2010., do 256 u 2015. godini. Prosječni prihodi po poduzetniku iznosili su 6,9 milijuna kuna 2005. godine, 5,7 milijuna u 2010. godini te 6 milijuna kuna u 2015. godini. „Dobit je 2015. iznosila 137 milijuna kuna, 107 posto više nego 2010.“¹⁴ U 2015. 26,5 % prometa tekstila i odjeće bilo je podrijetlom izvan EU u usporedbi sa 17,5% u 2006. Prosječna neto plaća zaposlenih u tekstilnoj industriji 2015. godine iznosila je 3.376 kuna. Tko se od proizvođača na našim i stranim tržištima održao do danas, učinio je to uz veliku borbu¹⁵.

2.1. Pojam tekstilne industrije

U sjevernoj Njemačkoj su 1364. godine, kao i u Engleskoj u 15. stoljeću, zabilježeni počeci organizirane proizvodnje u obliku pamučnih tkaonica. Izrada tekstila, zbog zaštite tijela, smatra se

¹³ Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj

¹⁴ Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj

¹⁵ Ivana Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj, Tranzicija hrvatske tekstilne industrije, str. 73

jednom od najstarijih djelatnosti čovjeka. Tekstilne tvornice bile su prve tvornice na svijetu, a strojevi za preradu pamuka i parni stroj pokrenuli su industrijsku revoluciju u Velikoj Britaniji u drugoj polovini 18. stoljeća. Tehnološke su inovacije povećale produktivnost i snizile cijene. Iako danas Kinu smatramo „svjetskom radionicom“, prvotno je tu ulogu imala Velika Britanija na početku industrijalizacije kad je u proizvodnji radilo više od 40 posto zaposlenih. Revolucija koja je tad započela promijenila je cijelo društvo. Prije pronalaska i upotrebe strojeva za preradu tkanje i prednje vršilo se u kućama seljaka i radnika, te se u industrijalizaciji proizvodnja premješta iz kuća u tvornice, iz sela u gradove. John Kay je 1733. godine izumio tzv. leteći čunak s kojim je udvostručen radni učinak tkalaca. Time se pojavilo „usko grlo“ u predionicama i potreba za poboljšanjem tehnika predenja. Problem su riješili Hargreavesovi strojevi, koji su omogućili istodobno posluživanje više vretena, odnosno predenje 12 do 18 niti, te Arkwrightov stroj za predenje na vodeni pogon. Daljnjim su izumima prošireni kapaciteti tkaonica i povećana je proizvodnja.

Godine 1785. Richard Arkwright osmislio je stroj za češljanje pamuka i stroj za grubo predenje te su tim otkrićima tvornice pamuka postale prvi tvornički sistemi, a položeni su i temelji proizvodnje tkanina. Ubrzo su strojevi podešeni za preradu vune i lana. U Londonu je 1755. prijavljen prvi patent za šivaći stroj, ali tek je 1845. Amerikanac Elias Howe dobio priznanje za izum prvog šivaćeg stroja. Prva tvornica sagrađena je 1771. u Cromfordu u Velikoj Britaniji. Većina zaposlenih bile su žene i djeca, dok su muškarci radili teže fizičke poslove kao podizanje okvira za predenje. Radilo se po trinaest sati dnevno. Udio žena i djece u tvornicama raste sve do 1834. godine kad se djelomično počinje regulirati dječji rad zakonom koji ne dopušta zapošljavanje djece ispod devet godina, osim u tvornicama svile, a djeci između devet i trinaest ograničava rad na devet sati dnevno te dječaka od četrnaest do osamnaest godina na dvanaest sati dnevno. Zbog zakona i ograničavanja radnog vremena postupno se smanjuje broj djece u tvornicama i zamjenjuje odraslima. Osim što je ubrzo postala vodeća industrijska grana u svijetu, tekstilna industrija utjecala je i na razvoj kemijske, metalo-prerađivačke industrije i industrije polimera, a razvojem industrije širila se upotreba tekstila – od kućanstva, građevinarstva, strojarstva, medicine elektrotehnike i šire. Kroz 19. stoljeće najviše se prerađivao pamuk, lan, vuna, dlake, kudolja, juta i svila, sve do pronalaska viskoznih vlakana 1892. godine. Ipak do 1913. udio proizvedenih viskoznih vlakana nije bio velik, dok, s druge strane, prva sintetička bojila prevladavaju i istiskuju prirodna bojila već 1856. godine.

Dvadesetih godina 20. stoljeća uvedena je mehanizacija te je prvu polovinu stoljeća obilježilo unapređenje i poboljšavanje mehanizama i automatizacija procesa. Između dva rata, posebno nakon 1930. godine, pronalasci novih sintetičkih vlakana i strojeva označavaju novu eru u proizvodnji tekstila. Prvo sintetičko vlakno PA 6,6 (poliamid) pronašao je Amerikanac Wallace H. Carothers (nazvao ga je nylon). Tim pronalaskom se polimerna industrija u velikoj mjeri usmjerila prema tekstilu. Proizvodnja postaje sve masovnija, ali i bilježi probleme zbog Prvog i Drugog svjetskog rata i Depresije 1930. godine. Nakon 1940. godine proizvodnja ulazi u novo razdoblje sintetičkih materijala i masovne potrošnje. Temeljna ljudska potreba za odjećom suštinski je povezana s tekstilnom industrijom i njezinom sastavnom komponentom, modnom industrijom. Kada se uzme u obzir opseg i značaj tekstilne industrije, ona je jedna od najvećih svjetskih industrija¹⁶.

Prema Euratexu¹⁷, u 2019. godini tekstilna industrija u EU-27 ostvarila je promet od 162 milijarde eura, što predstavlja rast od 2,7% u usporedbi s 2018. Ovaj sektor obuhvaća 160.000 poduzeća s 1,5 milijuna zaposlenih.

Tekstilna industrija spada u sferu proizvodnog sektora i obuhvaća proizvodnju tekstila i odjeće, oslanjajući se na tekstilnu tehnologiju. Predstavlja jednu od najvažnijih grana industrijske proizvodnje, namijenjenu širokoj potrošnji. Uključuje tvrtke i tvornice koje se bave proizvodnjom tekstilnih vlakana, pređe, tkanina, čipke, pletiva, galanterije, netkanih tkanina i pamučne vate, zajedno s pogonima za njihovu daljnju doradu. Ova djelatnost obuhvaća proizvodnju odjeće i drugih gotovih tekstilnih proizvoda, isključujući proizvodnju sintetičkih vlakana i njegu tekstila. Tekstilni proizvodi nalaze primjenu ne samo u modnoj industriji već i u zrakoplovstvu, građevinarstvu, automobilskoj industriji, sportu i zdravstvu.

Teško je raspravljati o tekstilnoj industriji bez priznavanja njezine bliske veze s modnom industrijom. Oba se uvelike oslanjaju na dizajn, istraživanje i razvoj kao ključne komponente, te su tehnološki i opskrbni lanac isprepleteni. Tekstil igra značajnu ulogu u modnoj industriji, stvarajući simbiotske veze između dva sektora. Štoviše, nacionalni i regionalni programi vezani uz restrukturiranje, modernizaciju i druge direktive često ujedinjuju tekstilnu i modnu industriju u kohezivnu cjelinu. Nadalje, tekstilna industrija povezuje se s poljoprivrednim sektorom za nabavu sirovina i s kemijskom industrijom za različite obrade materijala i proizvodne procese.

¹⁶ Ivana Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj, Tranzicija hrvatske tekstilne industrije, str. 25

¹⁷ <https://euratex.eu/about-euratex/annual-reports/>

Tekstilna i modna industrija obuhvaća sljedeće djelatnosti:

Obrada sirovina, kao što je priprema raznih tekstilnih vlakana i proizvodnja pređe.

Proizvodnja pletenih i vunениh materijala, uključujući pletenje.

Završni procesi usmjereni na unošenje vizualnih, fizičkih i estetskih svojstava u vlakna, zadovoljavanje potreba krajnjih potrošača—primjeri uključuju bojanje, tiskanje, impregnaciju, nanošenje slojeva, plastificiranje i više.

Transformacija materijala u proizvode kao što su odjeća, tepisi, kućni tekstil i industrijski tekstil.

Tekstilna je industrija kapitalno i radno intenzivna, ali istovremeno dinamična i inovativna, ovisno o tržišnom segmentu kojem se bavi. Aktivnosti poput obrade sirovina, dizajna, proizvodnje, distribucije i marketinga integrirane su u cjelinu procesa tekstilne industrije. Svaka aktivnost u industriji je specijalizirana i lokalizirana kako bi se maksimizirala vrijednost konačnog proizvoda¹⁸.

2.1.1. Hrvatska tekstilna industrija

U svakodnevnom životu i literaturi često nedostaje jasna razlika između tekstilne i odjevne industrije. Tekstilna industrija često se tretira kao generički pojam koji obuhvaća i proizvodnju tekstila i proizvodnju odjeće, bojanje krzna i slično. „Hrvatska tekstilna industrija je raznolik sektor koji uključuje:

- Primarna proizvodnja tekstila (priprema i predenje vlakana, proizvodnja tkanina, dorada tekstila, proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda osim odjeće i ostalih tekstilnih proizvoda, proizvodnja pletenih i kukičanih tkanina te pletenih i kukičanih proizvoda).
- Proizvodnja odjeće (proizvodnja kožne konfekcije, ostale odjeće i modnih dodataka, obrada i bojenje krzna¹⁹)“.

Također je vrijedno spomenuti sve veću pojavu novije grane tekstilne industrije, koja se fokusira na tržište tehničkog tekstila. Konkretno, radi se o proizvodnji tehničkih (industrijskih) i

¹⁸ Anić, I. D., Lovrinčević, Ž., Rajh, E., & Teoderović, I. (2008). Ekonomski aspekti razvitka industrije tekstila i odjeće u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Ekonomski institut Zagreb

¹⁹ Butorac, Hrvatska industrija tekstila i odjeće u međunarodnoj razmjeni

visokotehnoloških tekstila (proizvodnja tehnički naprednih tekstilnih proizvoda za razne netekstilne primjene, kao što su poljoprivreda, medicinska i filtracijska tehnologija, automobilska i zrakoplovna industrija, vrtlarstvo, građevinarstvo, vojska, itd. i komunikacije). Primjeri tehničkih tekstila uključuju visoko nepropusne niti, visoko elastične materijale ili tkanine obložene sofisticiranim tehnološkim materijalima. Naravno, prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NKD) postoji precizno razgraničenje što spada u sektor tekstila. Prema NCA-u, primarna proizvodnja tekstila kategorizirana je u odjeljak "Proizvodnja tekstila", a proizvodnja odjeće u odjeljak 18. "Proizvodnja odjeće, dorada i bojenje krzna". S obzirom na gospodarski značaj odjevne industrije i činjenicu da se u praksi pojam "tekstilna industrija" često koristi i za industriju odjeće, u narednim dijelovima ovog rada pod pojmom "tekstilna industrija" podrazumijevat će se industrija obuhvaća i primarnu proizvodnju tekstila i proizvodnju odjeće (odjeljci DB17 i DB18 u NKD-u), dok će se izraz "tekstilna poduzeća" odnositi na poduzeća koja se bave primarnom proizvodnjom tekstila i proizvodnjom odjeće²⁰.

2.2. Marketinški miks u industriji tekstila

Izrazita priroda marketinga u industriji tekstila i odjeće postaje očigledna kada zaronimo u jedinstvene karakteristike marketinškog miksa. Najznačajniji atributi proizvoda u industriji tekstila i odjeće uključuju modu i dizajn, kvalitetu proizvoda, asortiman proizvoda, cijene, marku i druge elemente kao što su imidž, pakiranje i usluge kupcima. Prema Bridsonu i Evansu, proizvodi s snažnom orijentacijom na marku povećavaju prodaju, poboljšavaju usluge potrošačima i pružaju konkurentsku prednost u komunikaciji s kupcima. Izbor kanala distribucije ovisi o proizvodu ili kolekciji proizvoda o kojoj se radi.

U skladu s Kotlerovim načelima, proizvodi namijenjeni širokoj ciljnoj publici (poput "pret-a-porter" kolekcija) koriste intenzivnu ili selektivnu distribuciju. Intenzivnu distribuciju obično koriste manje poznate robne marke proizvoda, dok selektivna distribucija proizvođačima daje mogućnost odabira na koji način žele biti prisutni na određenom tržištu. Proizvodi isključivo prilagođeni potrošačima visoke kupovne moći (kao što su predmeti visoke mode i dizajnerska odjeća) odlučuju se za ekskluzivnu distribuciju, koja je vrlo ograničena i naglašava ograničavanje

²⁰ Butorac, G. (2007). Hrvatska industrija tekstila i odjeće u međunarodnoj razmjeni. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu (str.118 -120). Zagreb: Ekonomski fakultet u Zagrebu.

broja posrednika uključenih u upravljanje proizvodima/uslugama. Ekskluzivna distribucija često nastaje kada proizvođači ekskluzivnih proizvoda odluče preuzeti kontrolu nad razinom usluge i usluga koje nude njihovi posrednici. To također može dovesti do ugovora o ekskluzivnom zastupanju, automatski podižući imidž marke. Ovaj pristup često je povezan s ekskluzivnom prodajnom praksom, gdje proizvođači prodaju svoje proizvode putem jednog maloprodajnog mjesta unutar definiranog zemljopisnog područja, čime se uspostavlja ekskluzivni teritorijalni aranžman²¹.

2.3. Razvoj tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj

Djelatnosti u prerađivačkoj industriji značajno utječu na ukupnu gospodarsku dinamiku u Republici Hrvatskoj, kao i na pojedine sektore gospodarstva, s obzirom na široku lepezu proizvoda vezanih uz ovo područje u različitim sektorima. „Neovisni hrvatski makroekonomisti jednoglasno se slažu da je nužno:

- osigurati održivi rast koji može ispuniti ove obveze,
- podići životni standard stanovništva ostvarivanjem stope rasta između 7 i 8%
- prihvatiti da je industrija najvažniji čimbenik koji može jamčiti dugoročni stabilni rast²²“.

Svako odugovlačenje u određivanju i provođenju hitnih mjera koje podržavaju reindustrijalizaciju hrvatskog gospodarstva će otežati, komplicirati i postupno smanjiti sposobnost ponovnog pozicioniranja prerađivačke industrije kao ključnog i stabilnog izvora prihoda za izvršavanje svih državnih obveza. Unatoč činjenici da, kako se država razvija, industrija postupno gubi na značaju, a uslužni sektor, posebice intelektualne usluge, preuzimaju sve značajniju ulogu u gospodarskoj strukturi, industrijska proizvodnja i dalje ima vitalnu ulogu u svakom gospodarstvu. U manje razvijenim zemljama ona ostaje glavni pokretač razvoja, dok u visokorazvijenim postupno prelazi u sferu informatizacije i elektronike. Prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NKD),

²¹ Dragičević, A. (1991). Ekonomski leksikon. Zagreb: Informator

²² Babić, Makroekonomija

industrija obuhvaća vađenje ruda i kamena, proizvodnju te opskrbu električnom energijom, plinom i vodom. Proizvodnja, koja čini približno 80% industrije, najznačajniji je sektor za daljnju analizu.

Do 1980-ih i industrija i cjelokupno gospodarstvo bivše države počinju pokazivati znakove krize. Tijekom tog razdoblja stope rasta bile su negativne ili tek neznatno pozitivne, rast zaposlenosti bio je spor, nezaposlenost je dramatično porasla, produktivnost rada se smanjila, a cijene su ušle u carstvo hiperinflacije krajem 1980-ih. Hrvatska je tu krizu naslijedila iz bivše države, a situacija se pogoršala izbijanjem rata 1991. godine²³.

Otpriblike 30% teritorija Hrvatske, na kojem se nalazi većina kemijskih, tekstilnih, kožnih, drvnih, metalnih i drugih industrijskih postrojenja, pretrpjelo je izravno uništenje. Štete su bile znatne, a industrijska proizvodnja je 1993. smanjena je za polovicu u usporedbi s 1989. Nažalost, ozbiljna globalna kriza koja je počela 2008. godine nastavila je negativno utjecati na industrijsku proizvodnju, uključujući industriju tekstila i odjeće. Unatoč tome, industrijska proizvodnja zadržava svoju posebnu i značajnu ulogu u hrvatskom gospodarstvu, budući da i dalje značajno pridonosi i ukupnom robnom izvozu i uvozu. Sasvim je evidentno da se negativni trendovi u ukupnoj industriji, prerađivačkoj industriji te industriji tekstila i odjeće u Hrvatskoj mogu promatrati kroz kretanje indeksa industrijske proizvodnje, što je prikazano u tablici i grafikonu u nastavku, uz oscilacije u brojkama zaposlenosti.

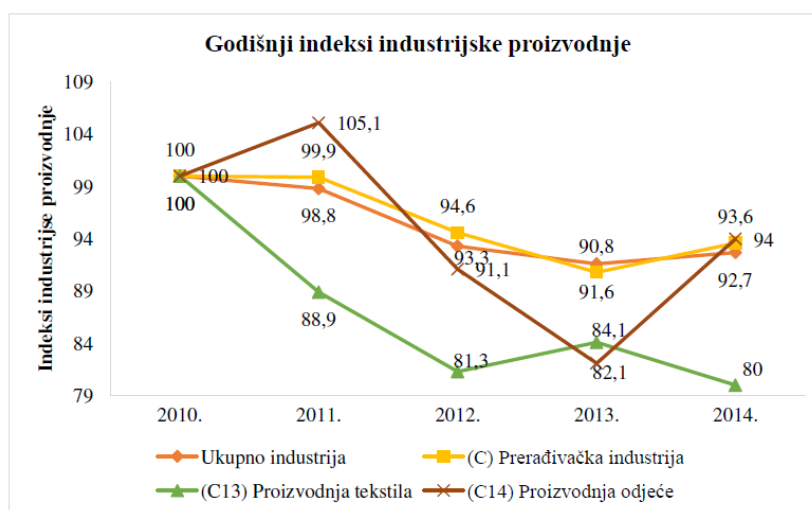
Godina	Ukupno industrija	(C) Prerađivačka industrija	(C13) Proizvodnja tekstila	(C14) Proizvodnja odjeće
2010.	100,0	100,0	100,0	100,0
2011.	98,8	99,9	88,9	105,1
2012.	93,3	94,6	81,3	91,1
2013.	91,6	90,8	84,1	82,1
2014.	92,7	93,6	80,0	94,0

Tablica 1. Godišnji indeksi fizičkog obujma industrijske proizvodnje po NKD-u

Izvor: Državni zavod za statistiku. (2014). Kratkoročni pokazatelji industrije u 2013. – proizvodnja, proizvođačke cijene i promet industrije. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske – Statistička izvješća: Zagreb, 2014.

²³ Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj

Iz gornje tablice vidljivo je da i cjelokupna industrija i prerađivačka industrija pokazuju dosljedan silazni trend. Nažalost, takav negativan trend vidljiv je i u proizvodnji tekstila, dok je u proizvodnji odjeće u 2011. godini bilo tek naznaka pozitivnog trenda. U promatranom razdoblju od 2010. do 2014. proizvodnja tekstila je imala značajne fluktuacije, da bi u konačnici pala za 20% u odnosu na tijekom pet godina. Industrija odjeće također bilježi trend pada, pri čemu je proizvodnja u 2014. smanjena za više od 6% u odnosu na 2010., iako je taj pad bio relativno manji od strmog pada proizvodnje tekstila²⁴.

Grafikon 1. Godišnji indeksi fizičkog obujma industrijske proizvodnje po NKD-u (2010.=100)

Izvor: dzs, podaci

Analizirajući gornji grafikon, vidljivo je da cjelokupna prerađivačka industrija usko prati ukupnu industriju u kretanju indeksa tijekom promatranih godina. Nasuprot tome, proizvodnja tekstila i proizvodnja odjeće pokazuju zamjetna odstupanja. Dok proizvodnja odjeće u posljednjem promatranom razdoblju pokazuje znakove oporavka i povratka u industrijski prosjek, proizvodnja tekstila, osim u 2013. godini, nastavlja silaznu putanju i u 2014. godini.

Ovaj pad fizičkog obujma proizvodnje značajno je utjecao na kretanje zaposlenosti u industriji tekstila i odjeće. Analizirajući podatke o kretanju zaposlenosti u industriji, proizvodnji i sektoru tekstila, možemo zaključiti da je ukupan broj zaposlenih u industriji i sektoru proizvodnje u

²⁴ Državni zavod za statistiku (2014.) Kratkoročni pokazatelj industrije u 2013. – proizvodnja, cijene i industrijski promet. Zagreb: Državni zavod za statistiku RH, statistička izvješća

promatranom razdoblju doživio određenu stagnaciju, uz pad zaposlenosti u industriji od 4,1%, a smanjenje zaposlenosti u proizvodnji od 10,1%²⁵

	II. 2023. II. 2022.	III. 2023. III. 2022.	IV. 2023. IV. 2022.	V. 2023. V. 2022.	VI. 2023. VI. 2022.	VII. 2023. VII. 2022.	I. – VII. 2023. I. – VII. 2022.
Ukupno industrija	-1,7	-0,8	-3,5	1,2	2,4	-0,7	-0,8
Proizvodnja tekstila	-27,1	-9,2	-25,4	-32,8	-33,8	-28,5	-27,0
Proizvodnja odjeće	-4,8	-9,3	-0,6	-14,7	-3,2	-8,2	-6,2

Tablica 2 Godišnje stope promjena izračunane iz kalendarskih prilagođenih indeksa u srpnju 2023. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, podaci

Iz podataka u tablici jasno se vidi da je tijekom 2023. godine industrija u cjelini uglavnom bilježila negativan trend u usporedbi s prethodnom godinom, odnosno 2022. godinom. Ovaj negativan trend posebno se izražava u sektoru proizvodnje tekstila i odjeće, koji je doživio značajan pad u proizvodnji u usporedbi s prethodnom godinom. Najveći pad u proizvodnji tekstila zabilježen je u lipnju 2023. godine, s padom od impresivnih 33,8% u usporedbi s lipnjem 2022. godine. S druge strane, sektor proizvodnje odjeće doživio je najveći pad u svibnju, s padom od 14,7%. Ovi alarmantni podaci sugeriraju da je industrija, posebno proizvodnja tekstila i odjeće, konstantno bilježila padove iz godine u godinu tijekom prethodnih godina. Da bi se zaustavio ovaj negativan trend i potaknula stabilnost u ovim sektorima, jasno je da su potrebne ozbiljne mjere i sankcije²⁶.

2.4. Trgovina na malo u Republici Hrvatskoj

U Hrvatskoj je donesena Uredba o klasifikaciji trgovina na malo i drugih oblika trgovine na malo, te klasifikacija trgovina na malo i drugih oblika trgovine na malo u svrhu statističkog praćenja i razvoja baze podataka u djelatnosti trgovine na malo. Prema Uredbi o razvrstavanju prodavaonica na malo i drugih oblika trgovine na malo, razlikuju se sljedeće vrste prodavaonica:

²⁵ Butorac, G. (2007). Hrvatska industrija tekstila i odjeće u međunarodnoj razmjeni. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu (str.118 -120). Zagreb: Ekonomski fakultet u Zagrebu

²⁶ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske – Statistička izvješća

- Trgovine koje uglavnom prodaju hranu: To su trgovine koje nude niz prehrambenih proizvoda. Ovaj tip trgovine pruža višu razinu usluge, a način prodaje je u pravilu izravna prodaja kroz interakciju prodavatelja s kupcem.
- Nespecijalizirane prodavaonice pretežno hrane, pića i duhanskih proizvoda.
- Ostali oblici trgovine na malo.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS), realni promet u trgovini na malo kumulativno je u 2017. porastao za 4,2% u odnosu na prethodnu godinu. Povećanju realnog prometa pridonio je rast nominalnog prometa od 6,5 posto i rast cijena od 2,2 posto. Podaci DZS-a također pokazuju da je realni promet porastao u svim mjesecima 2017. Najveći rast prometa zabilježen je u lipnju (7,1%) i kolovozu (6,4%). U strukturi nominalnog prometa od trgovine na malo u 2017. najveći međugodišnji rast ostvarile su ostale nespecijalizirane prodavaonice (21,5%). Značajan porast nominalnog prometa zabilježen je i u ostalim vrstama trgovine na malo izvan prodavaonica (14,5%), trgovini motornim gorivima i mazivima (10,2%), trgovini računalnom opremom, knjigama, novinama, igrama, igračkama, cvijećem, sadnicama, satovima i nakitom (9,6%) te trgovinom audio i video opremom, željeznom robom, bojama i staklom, električnim kućanskim aparatima, namještajem i ostalim proizvodima za kućanstvo (9,3%). Nespecijalizirane prodavaonice koje pretežno prodaju prehrambene proizvode imale su stopu rasta od 4,4%, dok su specijalizirane prodavaonice prehrambenih proizvoda imale nulti rast. Ovi podaci pokazuju da su se potrošači u 2017. sve više opredjeljivali za kupnju izvan klasičnih maloprodajnih objekata te da su nakon gospodarske krize sve više kupovali neprehrambene proizvode²⁷. Iz podataka u tablici jasno se vidi da je tijekom 2023. godine industrija u cjelini uglavnom bilježila negativan trend u usporedbi s prethodnom godinom, odnosno 2022. godinom. Ovaj negativan trend posebno se izražava u sektoru proizvodnje tekstila i odjeće, koji je doživio značajan pad u proizvodnji u usporedbi s prethodnom godinom. Najveći pad u proizvodnji tekstila zabilježen je u lipnju 2023. godine, s padom od impresivnih 33,8% u usporedbi s lipnjem 2022. godine. S druge strane, sektor proizvodnje odjeće doživio je najveći pad u svibnju, s padom od 14,7%. Ovi alarmantni podaci sugeriraju da je industrija, posebno proizvodnja tekstila i odjeće, konstantno bilježila padove iz

²⁷ Andrijanić, I. (2010). Poslovanje u vanjskoj trgovini. Zagreb: Mikrorad d.o.o.

godine u godinu tijekom prethodnih godina. Da bi se zaustavio ovaj negativan trend i potaknula stabilnost u ovim sektorima, jasno je da su potrebne ozbiljne mjere i sankcije. U kolovozu 2023. u odnosu na isti mjesec prethodne godine prilagođeni kalendarski promet od trgovine na malo realno je veći za 2,9%. Unutar toga, promet u trgovini na malo hranom, pićem i duhanskim proizvodima porastao je za 4,0%, dok je promet u trgovini na malo neprehrambenim proizvodima (isključujući motorna goriva i maziva) smanjen za 1,2%. U prvih sedam mjeseci 2023. prilagođeni kalendarski promet od trgovine na malo porastao je za 1,9% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. U kolovozu 2023., uspoređujući ga s istim mjesecom prethodne godine temeljem izvornih indeksa, devet sektora trgovine na malo bilježi rast prometa, dok dva sektora bilježe pad. Najznačajniji utjecaj na nominalni porast prometa u kolovozu 2023. godine, prema izvornim indeksima, imali su sljedeći sektori trgovine na malo: Trgovine mješovite robe koje pretežno prodaju mješovitom robom, s rastom prometa od 15,2%, pridonijele su ukupnom porastu indeksa prometa od 6,1%.

Motorna vozila, dijelovi i pribor, s rastom prometa od 44,3%, pridonijeli su ukupnom porastu indeksa prometa od 1,3%. Ljekarne, medicinski i ortopedski proizvodi, kozmetika i toaletni proizvodi s rastom prometa od 14,0% pridonijeli su ukupnom porastu indeksa prometa od 0,9%. Zbog toga je ukupni izvorni promet od trgovine na malo, u usporedbi s istim mjesecom prethodne godine, u kolovozu 2023. godine nominalno porastao za 10,4%. Međutim, ukupni desezonirani i kalendarski prilagođeni promet, koji obuhvaća sve subjekte koji primarno obavljaju djelatnost trgovine na malo (razvrstani u odjeljak 47. NKD-a 2007.), u kolovozu 2023. u odnosu na srpanj 2023. manji su za 0,1 %. Nadalje, u odnosu na kolovoz 2022. njihov ukupni usklađeni kalendarski promet manji je za 1,0 %, au prvih sedam mjeseci manji je za 2,8% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

2.5. Tekstil biro

Odlukom Izvršnog vijeća Republike Hrvatske 1952. godine osnovan je Inženjerski biro, a kao dio biroa utemeljen je Tekstil biro na Trgu bana Josipa Jelačića u Zagrebu. Početkom pedesetih osnovani su i birovi za potrebe drugih industrijskih grana, kao na primjer Tehnološko-ekonomski biro – TEB, koji i danas postoji (izvršio je procjenu zgrade u Planinskoj ulici u Zagrebu, poznatu iz afere „Planinska“). Cilj Tekstil biroa bio je koncentracija stručne radne snage, inženjera,

ekonomista i pravnika koji su se bavili organizacijom proizvodnje, Politika Jugoslavije u to je vrijeme išla prema daljnjoj industrijalizaciji te su takvi biro i instituti trebali pomagati kod osnivanja i praćenja proizvodnje, novih tehnologija i znanja. Industrijalizacijom se težilo, kao što je ranije navedeno, privući u grad što više stanovnika sa sela, među ostalim iz političkih razloga. Biro se bavio svim dijelovima proizvodnog procesa, a radilo se interdisciplinarno. Ako bi se, na primjer, gradila tvornica, surađivali su inženjeri tekstila, strojarstva, energetičari, ekonomisti i tehnolozi. Projekt je bio cjelovit.

Tekstil biro je u svom najvećem usponu, šezdesetih i sedamdesetih godina, bio iznimno značajan za industriju, s deset do dvadeset zaposlenih. Izrađivali su elaborate, projekte, razne analize, kritičke analize, izdavali časopise i evidencijske knjige, a u sklopu biroa bio je i laboratorij za ispitivanje tkane i ne tkane pređe i tkanina. Mato Batinić, mr. oec., jedan od zaposlenika Tekstil biroa, prisjetio se kako je izgledao rad u birou te, iz njegove pozicije, razvoj i zatim nagli pad tekstilne industrije. Tekstilna industrija je uvijek bila podcijenjena industrijska grana, iako je za vrijeme Jugoslavije ostvarivala oko 20% bruto nacionalnog dohotka u izvozu. U posljednjih dvadeset godina svjedočimo svojevrsnom padu tekstilne industrije u Hrvatskoj i danas vidimo ostatak možda 10% industrije koja je postojala u bivšoj državi. Valja imati na umu da iako je za vrijeme Jugoslavije tekstilna industrija u Hrvatskoj bila razvijena, i tad je bio prisutan problem minimalnih plaća, a radnu su snagu ponajviše činili regrutirani PKV radnici i radnici sa sela. Najveća razlika je da su za vrijeme Jugoslavije u Hrvatskoj postojale predionice i tkaonice. Određena prijelomna točka dogodila se sedamdesetih godina kad počinju dolaziti i prevladavati lohn poslovi. Doduše, hrvatsku i jugoslavensku konfekciju su nakon sedamdesetih godina spašavali lohn poslovi, ali budući da je u lohn izvozu bio zaposlen velik dio radne snage, pogotovo ženske, počinje se razvijati ovisnost o lohnu. Lohn je u Hrvatskoj počeo već krajem šezdesetih, da bi u sedamdesetima prevladao i nadvladao vlastitu proizvodnju, a industrija teško opstaje i napreduje bez vlastite proizvodnje.

Nakon lohna slijede novi problemi, osim lopovluka u pretvorbi, koja je posebna priča, počinje bujanje jeftine radne snage jugoistočne Azije. Cijela se Europa tad suočava s početkom novog razdoblja što se proizvodnje tiče, budući da se kapital seli tamo gdje je jeftinija radna snaga. Odjevni predmeti postaju jeftiniji, ali i manje kvalitetni. Promijenio se i odabir sirovina, od pamuka prema sintetici. Hrvatska tekstilna industrija uvijek je imala kvalitetne proizvode rađene dijelom od uvoznih i domaćih tkanina, hrvatska se roba cijnila, izvozila i konkurirala. Pamuk se u Hrvatske

predionice uvezio u balama i pređama iz Egipta, pa su se od osnove i potke tkale pamučne tkanine koje su dalje išle u konfekciju. Bojenje i apretiranje se odvijalo u tkaonicama. Već se osamdesetih godina osjeća promjena u hrvatskoj tekstilnoj industriji. Iz organizacijsko političkih pitanja i zbog sve jeftinije radne snage JI Azije industrija se više ne promatra kao konkurentna grana. Tekstil biro se „ugasio“ 1988. zbog atraktivnog prostora centra grada. Vlast je naredila spajanje biroa s Kemobojom te je takvom političkom odlukom „ugašen“ Tekstil biro²⁸.

3. UNAPREĐENJE I KONKURENTNOST TEKSTILNE INDUSTRIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Industrijska proizvodnja je glavni pokretač za transformaciju i ekonomski rast. Potrebno je izgraditi konkurentnu industriju koja bi parirala svjetskim industrijama kako bi se povećalo bogatstvo države, a da bi se unaprijedila konkurentnost industrije, potrebno je ostvariti tehnički napredak i unaprijediti kvalitetu radne snage. Industrijska konkurentnost može se svakako definirati kao razina zadovoljavanja potrebe kupaca kroz različite kombinacije proizvoda i/ili usluga u pojedinoj industriji, a to se može ostvariti konkurentskim cijenama i kvalitetnim proizvodom koji je na inovativan način proizveden da bi se zadovoljile sve potrebe različitih kupaca. Potrebno je uskladiti složenu interakciju brojnih činitelja zastupljenih u toj industriji da bi se unaprijedila konkurentnost industrije. Nadalje, potrebno je i uključiti državne institucije koje moraju pomoći razvoju industrije putem tehnologije, umrežavanja poduzeća te osigurati političku i socijalnu stabilnost kao i ispuniti druge uvjete kako bi se industrija razvila. Zadatak državnih investicija je ostvariti povoljne uvjete za daljnji razvoj tekstilne industrije. Industrijska konkurentnost se može poboljšati jedino razvojem industrije pomoću državnih institucija²⁹.

Konkurentnost poduzeća je niža razina konkurentnosti u odnosu na industrijsku konkurentnost. Može se definirati kao kontinuirano ispunjavanje zahtjeva kupaca i tržišta kroz ostvarivanje profita. Potrebno je da se poduzeće stalno prilagođavati zahtjevima tržišta i nudi inovirane proizvode na

²⁸ Ivana Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj, Tranzicija hrvatske tekstilne industrije, str. 91

²⁹ Puška i Beganović, 2020., str. 78

tržištu kako bi zadržalo i poboljšalo svoju konkurentnu poziciju. Poduzeća svakako moraju nuditi proizvode koji imaju znatno veću vrijednost za kupce u odnosu na vlastitu konkurenciju. Konkurentnost poduzeća je također njegova sposobnost i potencijal koji se ostvaruju u svakodnevnom poslovanju.

Poduzeće se mora prilagođavati zahtjevima tržišta uz ostvarivanje dugoročnog profita, a da bi se to postiglo potrebno se čim više koristiti suvremenom tehnologijom te obogaćivati znanje zaposlenika koji su ključni čimbenici konkurentnosti poduzeća. Sam koncept konkurentnosti poduzeća se može definirati kao odnos njegovih karakteristika s konkurentima, odnosno kao rezultat internih funkcija poduzeća i njegove sposobnosti suočavanja s vanjskim okruženjem. Poduzeća se moraju prilagođavati vanjskom okruženju jer ono ima veliki utjecaj na njih. Potrebno je da su poduzeća efektivna i efikasna kako bi poduzeće bilo konkurentnije. Konkurentnost poduzeća se može definirati i kao efikasnost u korištenju resursa za stvaranje vrijednosti za kupce i druge interesne grupe, primjerice vlasnike, članove upravnog odbora, potencijalne investitore i druge. Potencijalni investitor će uložiti novac u poduzeće koje će pomoću te investicije unaprijediti poslovanje poduzeća ukoliko je zadovoljan njegovim trenutnim poslovanjem. Ulaganjem u poslovanje i prilagođavanjem proizvoda i usluga zahtjevima tržišta i kupaca, poduzeće poboljšava konkurentnost.

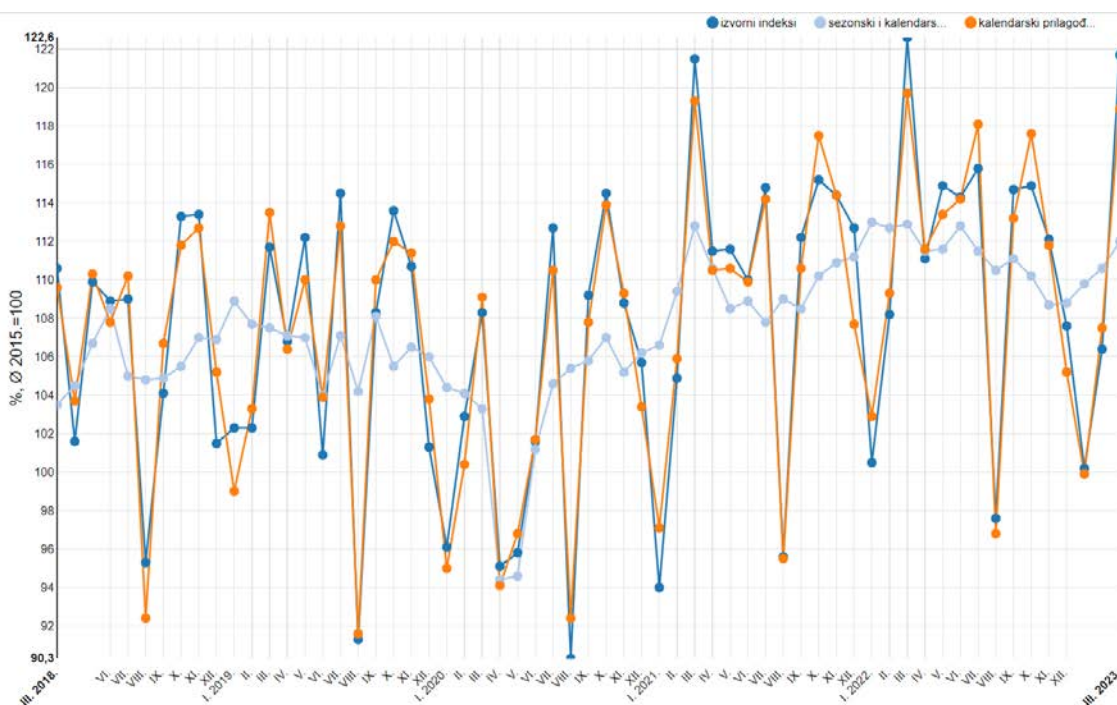
Količina i kvaliteta obuka radne snage, visoko obrazovanje, menadžersko obrazovanje i istraživanje u gospodarstvu imaju pozitivan utjecaj na prosperitet. Kvaliteta administrativne prakse, kao što su niski troškovi, pokretanje posla, još je jedan važan doprinos poslovnoj produktivnosti i formiranju novog poslovanja. Produktivnost poduzeća također je snažno povezana sa skupom poticaja i pravila koja upravljaju lokalnom konkurencijom. Visoka razina konkurencije na lokalnim tržištima ključna je za visoku razinu performansi. Vitalnost konkurencija utječe na ulazak novih tvrtki, izlazak starih poduzeća s lošim rezultatima. Poduzeća koja djeluju u zemlji, uključujući proizvodnju, marketing, organiziranje i opseg internalizacije značajno se razlikuju po pojedinim lokacijama. Stoga razlike u produktivnosti među zemljama nastaju dijelom zbog menadžerska sofisticiranost lokalnih tvrtki³⁰.

3.1. Ekonomski kretanja

³⁰ Delgado i suradnici, 2012., str. 5

Dubinska analiza gospodarskih kretanja daje dragocjen uvid u trenutno stanje hrvatske tekstilne i odjevne industrije. Ova gospodarska kretanja, kada se detaljno ispituju tijekom godina, služe kao jasni pokazatelji razvoja sektora. Usporedbom ovih gospodarskih kretanja možemo dobiti cjelovit pregled stanja i budućih izgleda hrvatske tekstilne i odjevne industrije. Trendovi proizvodnje pomno su promatrani kroz indeks industrijske proizvodnje. Indeks industrijske proizvodnje služi kao kratkoročno mjerilo industrije i jedan je od primarnih ekonomskih pokazatelja u Europi, uz proizvođačku cijenu Indeks³¹ (DZS, 2018).

Ukupna industrijska proizvodnja u Republici Hrvatskoj u ožujku 2023. je porasla za 1,2% u odnosu na prethodni mjesec, veljaču 2023. U usporedbi s ožujkom 2022., kalendarski prilagođena industrijska proizvodnja u ožujku 2023. je zabilježila pad od 0,7%.

Grafikon 2 indeks obujma industrijske proizvodnje Republike Hrvatske, ožujak 2018. - ožujak 2023.

Izvor: dzs, podaci

U ožujku 2023., u usporedbi s veljačom 2023., bilježimo sljedeće promjene u sektorima industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj: Netrajni proizvodi za široku potrošnju su porasli

³¹ <https://podaci.dzs.hr/> (13.08.2023.)

za značajnih 7,4%, Intermedijarni proizvodi za 1,0%, dok je Energija smanjena za 4,9%. Trajni proizvodi za široku potrošnju i Kapitalni proizvodi su zabilježili pad od 4,9% i 3,7% respektivno. Kada usporedimo ožujak 2023. s istim mjesecom prethodne godine, vidimo sljedeće promjene: Intermedijarni proizvodi su smanjeni za 7,5%, Trajni proizvodi za široku potrošnju za 6,2%, Energija za 0,8%, dok su Kapitalni proizvodi zabilježili rast od 5,8%, a Netrajni proizvodi za široku potrošnju za 4,3%. Prema sektorima prema NKD-2007 klasifikaciji, sezonski i kalendarski prilagođena industrijska proizvodnja u ožujku 2023. u usporedbi s veljačom 2023. je porasla za 2,1% u Prerađivačkoj industriji, dok je pala za 1,7% u Rudarstvu i vađenju te za 0,3% u Opskrbi električnom energijom, plinom, parom i klimatizaciji. U usporedbi s ožujkom 2022., kalendarski prilagođena industrijska proizvodnja je pala za 5,6% u Rudarstvu i vađenju, za 1,4% u Prerađivačkoj industriji, dok je porasla za 2,9% u Opskrbi električnom energijom, plinom, parom i klimatizaciji. Na kraju ožujka 2023., ukupne zalihe gotovih industrijskih proizvoda su porasle za 0,9% u usporedbi s krajem veljače 2023. i za 7,4% u usporedbi s krajem ožujka 2022. Što se tiče zaposlenosti, ukupan broj zaposlenih u industriji u ožujku 2023. je porastao za 0,1% u usporedbi s veljačom 2023., ali je smanjen za 0,3% u usporedbi s ožujkom 2022. Ukupna proizvodnost rada u industriji od siječnja do ožujka 2023. je smanjena za 0,9% u usporedbi s istim razdobljem 2022.

Sljedeća tablica ilustrira mjesečne stope promjena. Vidljivo je da je od studenog 2022. pa do ožujka 2023. ukupna industrija doživjela porast. Od studenog 2022. do prosinca je uočen porast od 0,1%. Od prosinca do siječnja je vidljiv porast od 0,9%, koji se neznatno smanjuje od siječnja do veljače te iznosi 0,7%. Bilježi se najveći porast od veljače do ožujka i to za 1,2%. Proizvodnja tekstila doživljava porast tek u siječnju sa 0,2%, ali vidljivo je da od veljače do ožujka doživljava značajan napredak i to od čak 28,5%. Što se proizvodnje odjeće tiče, uglavnom bilježi pad kroz mjesec, jedini porast je doživjela u 10. mjesecu od 4,8%.

	X. 2022. IX. 2022.	XI. 2022. X. 2022.	XII. 2022. XI. 2022.	I. 2023. XII. 2022.	II. 2023. I. 2023.	III. 2023. II. 2023.
Ukupno industrija	-0,8	-1,4	0,1	0,9	0,7	1,2
13 Proizvodnja tekstila	-1,5	-7,6	-5,1	-13,0	0,2	28,5
14 Proizvodnja odjeće	-2,4	4,8	-3,7	-6,1	-1,3	-2,5

Tablica 3 Mjesečne stope promjena izračunane iz sezonskih i kalendarski prilagođenih indeksa u ožujku 2023.

Izvor: dzs, podaci

Indeks proizvođačkih cijena (PPI) za industrijski sektor na domaćem tržištu mjeri promjene u razini proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda koji se proizvode i prodaju na domaćem (hrvatskom) tržištu. S druge strane, PPI za industrijski sektor na stranim tržištima, uz daljnju raščlambu na područja eurozone i izvan eurozone, prati fluktuacije proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda koje proizvođači prodaju na stranim (izvanhrvatskim) tržištima. Indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda ključni je kratkoročni pokazatelj poslovnog ciklusa, odražavajući mjesečne pomake u proizvođačkim cijenama industrijskih proizvoda po industrijskim sektorima (skupine B, C, D i E, konkretno odjeljak 36, prema NKD-u 2007. klasifikacija). Ovaj indeks obuhvaća domaće i strano tržište, uključujući područja eurozone i izvan eurozone. U okviru EU, to je značajna poslovna metrika koja ispituje dinamiku cijena u različitim fazama proizvodnog procesa. Služi kao alat za razlikovanje učinkovitog rasta u određenoj industriji kada dođe do promjena cijena i pruža vrijedne informacije specifične za tržište poslovnim subjektima. Nadalje, može ponuditi rani uvid u inflacijske trendove prije nego što utječu na potrošače. Proizvođačke cijene ukupne industrije na domaćem tržištu su u svibnju u usporedbi s travnjem 2023. pale za 1,7%, u svibnju 2023. u usporedbi sa svibnjem 2022. porasle su za 3,8%. U svibnju 2023. u usporedbi s travnjem 2023. proizvođačke cijene na ne domaćem tržištu su pale u ukupnoj industriji za 1,0% U svibnju 2023. u usporedbi sa svibnjem 2022. proizvođačke cijene porasle su porasle za 0,8%. Što se ukupnog tržišta tiče, vidljivo je da su od travnja do svibnja 2023. pale za 1,4% te od svibnja 2022. do svibnja 2023. porasle za 2,5%.

Proizvođačke cijene za proizvodnju tekstila su na domaćem tržištu od travnja do svibnja 2023. održale stabilnost, dok su od 2022. do 2023. neznatno porasle za 6,6%. Stabilnost su održale i na ne domaćem tržištu od travnja do svibnja 2023., a od svibnja 2022. do svibnja 2023. porast za 7,3%. Na ukupnom tržištu je također održana stabilnost od travnja 2023. do svibnja 2023., dok je od svibnja 2022. do svibnja 2023. zabilježen porast koji iznosi 7,1%

Što se tiče proizvodnje odjeće, proizvođačke cijene više-manje konstantno održavaju stabilnost. Od travnja 2023. do svibnja 2023. na domaćem tržištu bilježe porast od samo 0,2%, dok je od svibnja 2022. do svibnja 2023. vidljiv ne toliko značajan porast od 3%. Na ne domaćem tržištu također od travnja do svibnja 2023. održavaju stabilnost, dok od svibnja 2022. do svibnja 2023. bilježi manji pad od 1,1%. Na ukupnom tržištu zadržavaju stabilnost³².

³² Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske – Statistička izvješća

	Domaće tržište		Nedomaće tržište		Ukupno tržište	
	V. 2023. IV. 2023.	V. 2023. V. 2022.	V. 2023. IV. 2023.	V. 2023. V. 2022.	V. 2023. IV. 2023.	V. 2023. V. 2022.
Jkupno industrija	98,3	103,8	99,0	100,8	98,6	102,5
13 Proizvodnja tekstila	100,0	106,6	100,0	107,3	100,0	107,1
14 Proizvodnja odjeće	100,2	103,0	100,0	98,9	100,0	99,7

Tablica 4 Indeks proizvođačkih cijena industrije na domaćem, ne domaćem i ukupnom tržištu prema GIG-u 2009 te područjima i odjeljcima NKD-a 2007. u svibnju 2023.

Izvor: dzs, podaci

3.2. Izazovi u globalnom kontekstu tržišta proizvodnje odjeće

Pojava i evolucija globalizacije postavljaju nove izazove u svim industrijskim sektorima. Razvoj tekstilne industrije pod utjecajem globalizacije zahtijeva temeljne promjene u njezinom dosadašnjem načinu funkcioniranja. Globalizacija potiče stvaranje jedinstvenog tržišta koje obuhvaća ekonomske, političke, socijalne i tehnološke procese, čime stavlja tekstilnu industriju pred kompleksne izazove. U ovom dinamičnom okruženju, konkurentska prednost postaje ključna za preživljavanje, što potiče proizvođače da traže efikasnije načine proizvodnje kako bi ostvarili bolje rezultate. Tržište tekstila i odjeće karakteriziraju česte promjene, a proizvođači se moraju brzo prilagoditi tim promjenama kako bi zadovoljili potrebe potrošača. Rastući konzumerizam dovodi do prekomjerne potražnje za određenim proizvodima i potiče pojavu "brze mode", što značajno utječe na tekstilnu i odjevnju industriju. Važno je istaknuti da postoji ozbiljan problem s radnim uvjetima u zemljama koje masovno proizvode tekstilne proizvode. Radnici, posebice žene i mladi, često su izloženi lošim radnim uvjetima, dugim radnim satima i niskim plaćama. Neki od njih suočavaju se s uznemiravanjem na radnom mjestu. Ova situacija zahtijeva ozbiljnu pažnju i

promjene u industriji. Inditex grupacija, kao jedan od ključnih aktera u trendu "brze mode", privukla je pažnju javnosti nakon što su radnici u njihovim tvornicama u Istanbulu ubacili poruke u odjeću, moleći potrošače da podrže njihove borbe za boljim radnim uvjetima. Unatoč medijskom odjeku, radnici nisu dobili naknadu za svoj rad, a tvornica je brzo zatvorena. Ova situacija ukazuje na ozbiljan problem izrabljivanja radne snage i nejednakosti u poslovanju. Trend "brze mode" i djelovanje kompanija poput Inditex grupacije predstavljaju ozbiljan izazov za današnje društvo. Dok se na jednom dijelu svijeta proizvodi rasprodaju za proizvod koji će brzo izići iz mode, na drugom dijelu svijeta odrasli i djeca se suočavaju s teškim posljedicama takvog poslovnog modela - siromaštvom, izrabljivanjem i nejednakošću³³.

3.3. Ekonomski položaj tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj

Tekstilna i odjevna industrija u Republici Hrvatskoj, unatoč državnim poticajima, nalazi se u složenoj i nepovoljnoj situaciji. Problemi poput otpuštanja radnika, smanjenih plaća i zastarjele tehnologije neprestano se pojavljuju kao glavni izazovi koji muče ovaj sektor. Prethodna istraživanja ponudila su rješenja za oživljavanje hrvatske tekstilne i odjevne industrije iz dugotrajne krize, zagovarajući proizvodnju proizvoda visoke dodane vrijednosti i razvoj vlastitih marki proizvoda. Također se preporučuju konsolidacija industrije, kadrovske promjene, inovacije i strateško repositioniranje tržišta prilagođeno mogućnostima industrije. Međutim, imperativ je priznati da svaki od ovih predloženih lijekova zahtijeva značajnu injekciju financijskog kapitala - kapitala koji industriji trenutno nedostaje.

Ključna prekretnica u mučnoj povijesti hrvatske tekstilne i odjevne industrije može se pratiti u ranim 1990-ima, obilježenim raspadom bivše Jugoslavije i posljedičnim gubitkom zaštićenog tržišta s preko 22 milijuna potrošača, zbog prevladavanja protekcionističke mjere. Dugotrajna privrženost socijalističkim i planskim ekonomskim modelima, za razliku od tržišno vođenih strategija, ostavila je industriju lišenom autohtonog dizajna i brendiranja proizvoda. Kako bi održale svoje poslovanje, tvrtke su pribjogle podugovaranju inozemnih naručitelja, pretežno iz

³³ Dragičević, M. & Obadić, A. (2003). Regionalni klasteri i novo zapošljavanje u Hrvatskoj, file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Clanak_06_03%20(1).pdf (19.08.2023.)

Europske unije. No, rastom plaća i istovremenim otvaranjem tržišta srednje i istočne Europe, gdje su cijene rada bile niže, odjevna se industrija postupno seli iz Hrvatske u zemlje poput Poljske, Češke, Mađarske i Rumunjske. U razdoblju od 1991. do 2002. bilježi se snažan pad broja radnika, s 81.200 na 32.917, uz smanjenje broja poduzeća tekstilne i odjevne industrije, s 857 na 679 (Bunić, 2004., str. 75- 76). U 2009. godini, prema podacima Hrvatske gospodarske komore (HGK, 2010.), tekstilnu i odjevnu industriju u Republici Hrvatskoj činilo je 708 poduzeća (200 tekstilnih i 508 odjevnih) koja su ostvarila prihode od ukupno 4,94 milijarde kuna (1,15 milijardi u tekstilu i 3,78 milijardi u odjeći³⁴).

3.4. Izvoz i uvoz tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj

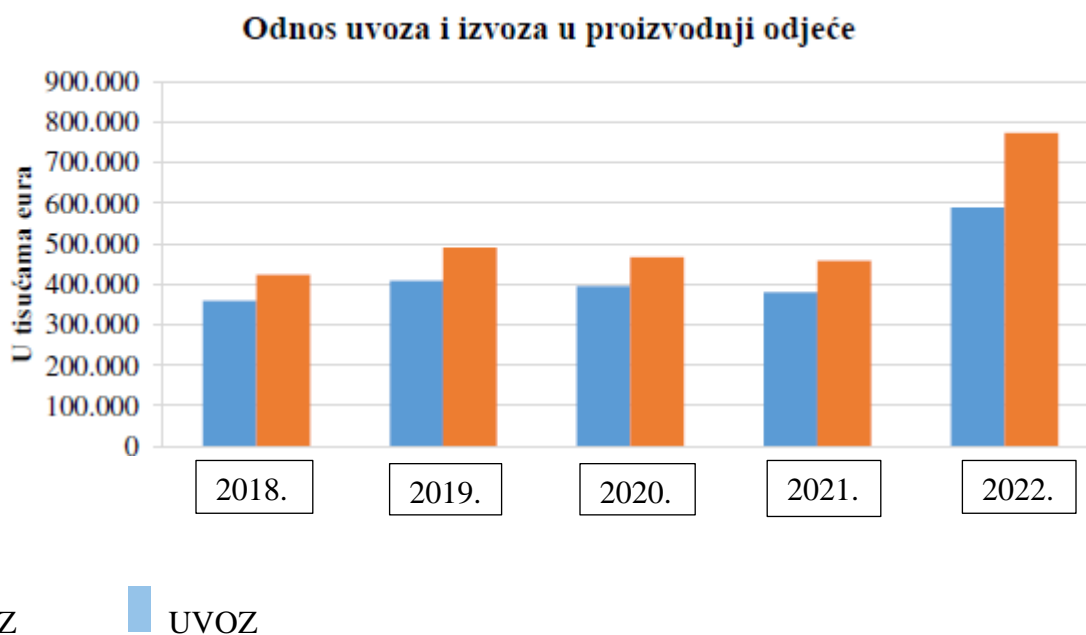
Uključivanje u međunarodnu trgovinu ima značajnu privlačnost za svaku naciju, prvenstveno potaknuto razvojem društvenih proizvodnih snaga koje potiču specijalizaciju i masovnu proizvodnju. Međutim, ovaj porast proizvodnje često može prerasti kapacitete domaćeg tržišta, što zahtijeva istraživanje novih tržišta putem izvoza. Nadalje, izvozom robe stvaraju se devizne rezerve koje se mogu iskoristiti za uvoz robe i proizvoda koji možda nedostaju ili uopće ne postoje u zemlji, čime se zadovoljava potražnja zemlje. Posljedično, promicanje izvoza trebalo bi biti nacionalni imperativ, idealno nadmašujući uvoz. Nažalost, Hrvatska se posljednjih 15 godina stalno bori s trgovinskim deficitom. Ti deficiti uglavnom proizlaze iz povišenih stopa robnog uvoza u kombinaciji s relativno slabim izvoznim rezultatima. Postizanje uspjeha na globalnoj pozornici za nacionalnu ekonomiju ovisi o sposobnosti proizvodnje i ponude dobara po konkurentnim cijenama ili usporedivih cijena uz održavanje vrhunske kvalitete.

Tekstilna industrija je primjer, jer se bori s konkurencijom iz tranzicijskih gospodarstava u nastajanju i Azije, poznatih po svojim troškovno učinkovitim proizvodnim praksama. Kako bi se borila protiv toga, Hrvatska bi trebala razmotriti promjenu svoje strategije s konkurencije koja se temelji na cijenama na onu koja se temelji na kvalitativnim prednostima, s krajnjim ciljem

³⁴ Ekonomski institut u Zagrebu (2008). Metodologija, kriteriji i model odabira razvojnih programa za financiranje u hrvatskoj tekstilnoj industriji u razdoblju 2008.-2012. Zagreb: Ekonomski institut u Zagrebu.

postupnog smanjenja trgovinskih deficita. Ova strateška promjena također bi trebala uzeti u obzir stroge standarde kvalitete koji prevladavaju na američkom i zapadnoeuropskom tržištu. S obzirom da se znatan dio hrvatskog izvoza odnosi na ta tržišta, usklađivanje s njihovim standardima je najvažnije. Štoviše, vizija Hrvatske o izgradnji tržišno orijentiranog i izvozno orijentiranog gospodarstva mora biti usklađena s njezinim geopolitičkim položajem, što zahtijeva blisku integraciju s Europskom unijom. U tu je svrhu imperativ da država ponovno kalibrira svoju cjelokupnu gospodarsku politiku, uključujući strategiju vanjskih odnosa.

Tragično, od 2010. Hrvatska se nastavila boriti s nepovoljnim vanjskotrgovinskim bilancama, koje su dodatno pogoršane izazovnim međunarodnim tržišnim okruženjem i neinspirativnim domaćim gospodarskim krajolikom. Tablica u nastavku nudi grafički prikaz trendova u izvozu i uvozu tekstilne industrije u Hrvatskoj, obuhvaćajući proizvodnu industriju u cjelini i sveobuhvatnu trgovinsku dinamiku zemlje, ocrtavajući udio tekstilne industrije u izvozu i uvozu u odnosu na širi proizvodni sektor i državu. ukupna trgovina. Također prikazuje stope rasta izvoza i uvoza.

Grafikon 3 Prikaz odnosa uvoza i izvoza u proizvodnji odjeće

Izvor: dzs, podaci

Grafikon prikazuje oseke i tokove omjera uvoza i izvoza unutar sektora tekstilne proizvodnje. Primjetno je da postoji stalni uzlazni trend izvoza tekstilnih proizvoda, što je nedvojbeno pozitivan znak. Izuzev slučajeva pada uvoza, evidentan je istovremeni rast izvoza. Omjer uvoza i izvoza ostao je relativno stabilan tijekom svih godina, usko odražavajući segment industrije koji se promatra. Dok su raniji podaci upućivali na pad tekstilne proizvodnje, očito je nužno razmotriti strategiju restrukturiranja. Pojačani prodor na strana tržišta mogao bi ovom sektoru udahnuti novi život.

Slični trendovi vidljivi su i u proizvodnji odjeće, kao što je prikazano na sljedećoj slici. Jaz između uvoza i izvoza odjeće znatno je manji od onog u tekstilnom sektoru. To se uglavnom pripisuje značajnoj ulozi Hrvatske kao izvoznika odjeće. Kao i tekstilna trgovina, u posljednje vrijeme vidljiv je značajan uzlet. U ovom slučaju, takva kretanja se mogu smatrati normalnim zbog značajnog rasta uočenog u proizvodnji odjeće. Vrijedno je istaknuti rastuću razliku između uvoza i izvoza u korist uvoza, što je rezultat povećanja potrošnje potrošača na uvoznu robu³⁵.

3.5. Status industrije

Posljednjih se godina tekstilna industrija susrela s izazovnim uvjetima poslovanja obilježenim sezonskim kolebanjima i smanjenom iskorištenošću proizvodnih kapaciteta izvan sezone. Narudžbe inozemnih kupaca, posebice u uslužnim djelatnostima, smanjene su i u fizičkom obimu i u cjenovnom smislu.

Predstavnici tekstilne industrije izrazili su zabrinutost zbog drugih vanjskih čimbenika koji su globalno prisutni, poput konkurencije iz istočnih zemalja, koje nude konkurentne cijene zbog nižih troškova rada. Osim toga, ograničenja u dostupnosti i globalnim cijenama sirovina značajno utječu

³⁵ Babić, M. (1996). Makroekonomija. Zagreb: Mate d.o.o.

na trošak konačnog proizvoda. Država može poticati razvoj hrvatske tekstilne i odjevne industrije mjerama horizontalne i vertikalne industrijske politike.

Horizontalna industrijska politika ne favorizira razvoj nekog određenog sektora, već prepušta gospodarske djelatnosti i subjekte tržišnoj utakmici. Uloga središnje države pomiče se prema stvaranju uvjeta i preduvjeta za ukupni gospodarski razvoj. Država ima značajnu ulogu u oblikovanju obrazovne, znanstvene i tehnološke politike. Makroekonomske politike koje osiguravaju stabilne uvjete poslovanja mogu smanjiti rizik i neizvjesnost vezanu uz poslovne odluke, posebice one koje se odnose na povećanje iskorištenosti kapaciteta, nova zapošljavanja, izvozno orijentiranu proizvodnju i preuzimanje kreditnih obveza. Provedba odgovarajuće kreditne i monetarne politike, kao i porezne politike, može povećati ulaganja.

Vertikalna industrijska politika podrazumijeva odabir pobjednika, strateških sektora ili proizvodnih područja koji mogu pokretati razvoj cjelokupnog gospodarstva, a njihov daljnji razvoj potiče državnim mjerama. S obzirom na izveznu orijentaciju tekstilne i odjevne industrije, može se smatrati strateškim sektorom. Mjere za poticanje razvoja tekstilne i odjevne industrije mogle bi uključivati oslobađanje uvoznih sirovina koje se ne proizvode u Hrvatskoj od carine, oslobađanje od plaćanja carine na uvoz strojeva, promicanje domaće proizvodnje i nabave vune, organiziranje zajedničkih nastupa hrvatskih proizvođača tekstila i odjeće na značajnim međunarodni sajmovi, financiranje razvoja znanstvene djelatnosti u području tekstilstva, širenje višeg i srednjeg obrazovanja u proizvodnji i dizajnu tekstila i drugo.

Hrvatska se može pohvaliti bogatom tradicijom u proizvodnji tekstila. Neke hrvatske tvrtke među najstarijima su u Europi i imaju reputaciju proizvođača robe visoke kvalitete. Radna snaga u tim tvornicama je dobro opremljena za modernu proizvodnju, a obrazovni sustav ima kapacitet da ponudi mnogo više. Stoljeća međunarodnog iskustva naglašavaju hrvatsku baštinu u proizvodnji tekstila. U suradnji s državnim potporom potrebno je provesti učinkovite mjere za restrukturiranje proizvodnje koje se bave trenutnim izazovima. Uspjeh na međunarodnom tržištu tekstila i odjeće, uz izvezne trendove, ovisit će prvenstveno o novim idejama, inovativnosti, prilagodbi novim izazovima te brzom i učinkovitim razvoju. Od iznimne je važnosti uspostaviti proizvodnju i natjecati se na tržištu s vlastitim brendom³⁶.

³⁶ Butorac, G. (2007). Hrvatska industrija tekstila i odjeće u međunarodnoj razmjeni.

3.6. Trendovi

Statistički podaci iz posljednjih godina pokazuju fluktuacije u proizvodnji tekstila, pri čemu je od 2003. godine zamjetan pad fizičkog obujma proizvodnje, posebice u proizvodnji odjeće. Pad se može pripisati smanjenim narudžbama inozemnih kupaca, posebice u uslužnim djelatnostima, zbog nekonkurentnosti domaće radne snage i tekstilnih proizvoda. Također proizlazi iz propuštenih prilika i pojačane konkurencije kako na domaćem tako i na svjetskom tržištu. Primjerice, unatoč brojnim sporazumima o slobodnoj trgovini između Hrvatske i drugih zemalja, ti sporazumi nisu doveli do povećanja izvoza tekstila. Naprotiv, rezultirali su pojačanom konkurencijom i priljevom jeftinije strane robe na hrvatsko tržište.

Tekstilna se industrija suočava s nekoliko izazova, uključujući radno intenzivne, niskoakumulativne i financijski neprivlačne djelatnosti, nedostatak kapitala (osobito obrtnog), probleme s likvidnošću, nisku razinu tehnološke spremnosti, nedovršeno restrukturiranje, neloyalnu konkurenciju, nedostatna strana ulaganja, obeshrabrujući tečaj i velika ovisnost o uvoznim sirovinama i reprodukcijom materijalu. Posljedično se pogoršava položaj hrvatskih tekstilnih tvrtki na domaćem i inozemnom tržištu, te one neupitno gube na značaju koji su imale.

Dok se razlozi za stanje u hrvatskoj tekstilnoj industriji često pripisuju čimbenicima koji su izvan kontrole tekstilnih tvrtki, osobito kratkoročno, bitno je ispitati uzroke unutar samih tekstilnih tvrtki. Te se tvrtke često ne uspijevaju prilagoditi rastućim zahtjevima tržišta koje se mijenja i ne pokušavaju razumjeti (ili stvoriti) buduće potrebe. Štoviše, ne moderniziraju niti restrukturiraju svoju proizvodnju, niti adekvatno ulažu u nove materijale, dizajn i, što je najvažnije, u radnu snagu. Drugim riječima, uzroci leže u nedovoljnoj dinamičnosti i poslovnoj fleksibilnosti velikih tekstilnih tvrtki koje su dominirale industrijom do ranih 1990-ih. Teško im je odgovoriti na brze tržišne promjene i zahtjeve kupaca, nedostaju im suvremene marketinške metode, imaju nisku razinu menadžerskog obrazovanja i suočavaju se sa sličnim izazovima.

Ipak, postojanje uspješnih hrvatskih tekstilnih tvrtki, kao što su EMKA, Siscia, Heruc Galeria, Image Haddad, Modea, Xnation, Čateks Čakovec i Kotka, pokazuje da je moguće opstati u nepovoljnom okruženju za tekstilne tvrtke³⁷.

³⁷ Butorac, G. (2007). Hrvatska industrija tekstila i odjeće u međunarodnoj razmjeni. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu (str.118 -120). Zagreb: Ekonomski fakultet u Zagrebu.

4. ZAKLJUČAK

Na temelju prethodne rasprave u ovom radu možemo izvući sljedeće zaključke o tekstilnoj i odjevnoj industriji u Hrvatskoj. Trenutno ova industrija prolazi kroz razdoblje transformacije. Dolazi do postupnog prelaska s podugovaranja na proizvodnju vlastitih proizvoda. Takve promjene zahtijevaju duže razdoblje da bi se u potpunosti ostvarile. Istovremeno, globalizacija i stalni priljev sve većeg broja konkurenata na hrvatsko tržište kompliciraju postojeću situaciju. Tvrtnice koje se bave vlastitom proizvodnjom i razvojem brendova imaju tendenciju postizanja veće profitabilnosti po zaposleniku. No, izazov leži u činjenici da ni brendovi vodećih hrvatskih tvrtki, gledano u širem kontekstu, nisu široko prepoznati. Počeci razvoja tekstilne industrije u Hrvatskoj ponajprije se vrte

oko tradicionalne obrade tekstila u seoskim domaćinstvima korištenjem vlastitih sirovina, uključujući lan, konoplju, vunu, a povremeno i metlu. U kasnom srednjem vijeku u Dubrovniku postoji zanatska proizvodnja tekstila, dok se u 18. stoljeću počinje razvijati u sjevernoj Hrvatskoj i Hrvatskom primorju. Tekstilna industrija, kakvu danas poznajemo, počela je poprimati oblik na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, prije Prvog svjetskog rata.

Tvornice tekstila počele su nastajati 1880-ih, a najveća među njima bila je predionica i tkaonica pamuka u Dugoj Resi, osnovana 1884. godine. Sredinom 19. stoljeća u Slavoniji su bile organizirane tvornice lana i konoplje za proizvodnju vlakana. U Osijeku je 1901. godine osnovana Industrija platna za preradu lana i konoplje. Međuratno razdoblje obilježeno je općim industrijskim razvojem, a tekstilna industrija po broju zaposlenih zauzima prvo mjesto. Do toga je došlo zbog odvajanja Hrvatske od Austro-Ugarske Monarhije, koja joj je tekstilnu industriju ostavila na raspolaganju. Svojim proizvodnim kapacitetom mogao je zadovoljiti potrebe cijele monarhije. Potražnja za tekstilom stalno je rasla, što je dovelo do osnivanja novih tvornica. Jedna od najznačajnijih bila je Tekstilna industrija Varaždin, osnovana 1918. godine, koja od 1948. godine nosi ime Varteks.

5. Bibliografija

1. Analiza: prerađivačka industrija u 2008. <http://www.fina.hr/Default.aspx?art=9387&sec=1408> (20.08.2023.)
2. Andrijanić, I. (2010). Poslovanje u vanjskoj trgovini. Zagreb: Mikrorad d.o.o.
3. Anić, I. D., Lovrinčević, Ž., Rajh, E., & Teoderović, I. (2008). Ekonomski aspekti razvitka industrije tekstila i odjeće u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Ekonomski institut Zagreb.
4. Babić, M. (1996). Makroekonomija. Zagreb: Mate d.o.o.

5. Butorac, G. (2007). Hrvatska industrija tekstila i odjeće u međunarodnoj razmjeni. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu (str.118 -120). Zagreb: Ekonomski fakultet u Zagrebu.
6. Dragičević, A. (1991). Ekonomski leksikon. Zagreb: Informator.
7. Dragičević, M. & Obadić, A. (2003). Regionalni klasteri i novo zapošljavanje u Hrvatskoj, [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Clanak_06_03%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Clanak_06_03%20(1).pdf) (19.08.2023.)
8. Državni zavod za statistiku. (2014). Kratkoročni pokazatelji industrije u 2013. – proizvodnja, proizvođačke cijene i promet industrije. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske – Statistička izvješća.
9. Ekonomski institut u Zagrebu (2008). Metodologija, kriteriji i model odabira razvojnih programa za financiranje u hrvatskoj tekstilnoj industriji u razdoblju 2008.-2012. Zagreb: Ekonomski institut u Zagrebu.
10. Ivana Biočina, Proizvedeno u Hrvatskoj, Tranzicija hrvatske tekstilne industrije

6. Popis slika

Slika 1. Trgovac tekstilom i odjećom Salamon Berger	10
Slika 2. Tkani uzorci i modna slika, Industrija Berger, Zagreb, oko 1900. Godine	10

7. Popis grafikona

Grafikon 1. Godišnji indeksi fizičkog obujma industrijske proizvodnje po NKD-u (2010.=100)	18
Grafikon 2. indeks obujma industrijske proizvodnje Republike Hrvatske, ožujak 2018. - ožujak 2023.	25
Grafikon 3. Prikaz odnosa uvoza i izvoza u proizvodnji odjeće	31

8. Popis tablica

Tablica 1. Godišnji indeksi fizičkog obujma industrijske proizvodnje po NKD-u.....	17
Tablica 2 Godišnje stope promjena izračunane iz kalendarskih prilagođenih indeksa u srpnju 2023. godine	19
Tablica 3 Mjesečne stope promjena izračunane iz sezonskih i kalendarski prilagođenih indeksa u ožujku 2023.	26
Tablica 4 Indeks proizvođačkih cijena industrije na domaćem, ne domaćem i ukupnom tržištu prema GIG-u 2009 te područjima i odjeljcima NKD-a 2007. u svibnju 2023.....	28